

דברי תורה לחג הסוכות

שמיני עצרת, שמחת תורה, ופרשת וזאת הברכה

הדולה
דעיקא

אורחות
חיים

סיפור
הפרשה

אמרי קודש
בעקבות

פנינים
קדים

הדולה
דעיקא

אורחות
חיים

סיפור
הפרשה

אמרי קודש
בעקבות

מוצש"ק	הדו"ג	ניו יורק
7:57	6:33	מונטריאל
7:55	6:31	לונדון
8:00	6:37	מנצ'סטר
8:08	6:45	אנטוורפן
8:42	7:16	ציריך
8:26	7:00	וינה
7:55	6:32	מלבורן
7:33	6:01	

היכן מרומז כאן שאינהשכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה? ופירוש, על פי הידוע שהאות האחרונה שבשם הוי"ה מרמזת לשכינה ששורה בשמחה של מצוה אבל בשמחה שאינה של מצוה מתגבר כח הס"מ הנקרא "לילית", וידוע ש"זה לעומת זה עשה האלוקים", וכמו שהשמחה של מצוה אחוזה בשכינה, כמו כן נמי השמחה שאינה של מצוה אחוזה בלילית, וזהו שכתוב "משבח אני את השמחה" בה"א, שהיא האות הרביעית שבשם הוי"ה, "ולשמחה מה זו עושה" היינו לשמחה שיש לה אחיזה בלמ"ד שהיא "לילית" מה זו עושה. ולפי"ז כתב לבאר את דברי הכתוב שלפנינו "ושמחתם לפני ה' אלוקיכם" דהיינו שמחה של מצוה אשר שם השכינה שורה, "שבעת ימים", כלומר שלא מיבעיא בשאר ימות השנה דודאי אין לו לאדם לשמוח כי אם בשמחה של מצוה וכמו שאומרים חז"ל (ברכות לא, א) 'אסור לאדם למלאות פיו שחוק בעולם הזה', אלא אפילו באותם שבעת ימים שריבה בהם הכתוב לשמוח בהם והיה א"כ הו"א שמותר בכל מיני שמחות, ע"ז אמר הכתוב שגם אותם הימים שייחדתי לכם לשמחה לא תהיה שמחתכם אלא לפני ה' אלוקיכם.

(בין שמועה עה"ת לבעל השמן ורוקח" זי"ע)
ולקחתם לכם פרי עץ הדר וכו' (ויקרא כג, מ). דרשין דרך רמז כל הארבעה מינים שבלולב. ולקחתם לכם וכו' פרי עץ (ויקרא כ"ג מ') דהיינו אתרוג ירמוז שביום הראשון לחשבון עונות יקבל להיות שלם וצדיק במעשיו של כל השנה הבאה ולא יטה אפילו רגע אחד לדרך הרעה. וזהו דומה לאתרוג שדר באילנו משנה לשנה ולא יהיה בו שום נקב ושום חזזית ויתן לבו

ולקחתם לכם ביום הראשון. (ויקרא כג, מ).

רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומייתי ליה (מוליך ומביא ומנענע הלולב). אמר, דין גירא בעיניה דשטנא (הרי זה לחץ בעיניו של שטן, שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעלינו על מצוות). (רש"י סוכה לח). מפני מה מכון החץ לעיניו של שטן? והביאור הוא, חג הסוכות בא בסמוך ליום הכיפורים, אשר בו נתכפרו עוונותיהם של ישראל. והנה, יכול האדם מישראל לסבור שכיון שנתכפרו עוונותיהם, ממילא שוב אין השטן שולט בנו, ושוב אין יצר הרע מנסה להחטיא את האדם. ולמעשה, אין הדבר כן. אלא, כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו (סוכה נב), ולעולם אין היצר אומר הרף ודי ולעולם אין הוא נח ממלחמתו בנו. ולפיכך, לאחר כפרת יום הכיפורים, צריך להתחזק ולהוסיף אומץ במלחמתנו נגד היצר הרע. לפיכך, כשנטל רב אחא בר יעקב את הלולב ונענע בו, אמר לשטן, גירא בעיניך. שלא תחשוב בלבך שעל החץ להיות מופנה אל עורף היצר שכביכול בורח ממנו, וכמו שנאמר "ידך בעורף אויבך" (בראשית מט, ח), אלא החץ מופנה אל עיניו של היצר, פנים אל פנים, כדרך שעת המלחמה. חתם סופר)
ולקחתם לכם וגו' ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים. (ויקרא כג, מ) ויש לבאר על פי מה שכתב הגה"ק בעל ה"תבואות שור" בספרו "בכור שור" בשבת (ל, ב) אהא דפרכין "כתיב ושבח אני את השמחה וכתוב ולשמחה מה זו עושה" ומשינן "ושבח אני את השמחה זהו שמחה של מצוה, ולשמחה מה זו עושה זהו שמחה שאינה של מצוה, ללמדך שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה", והקשה שם היכן מרומז בפסוק החילוק ש"זה איירי בשמחה של מצוה וזה איירי בשמחה שאינה של מצוה"? ועוד קשה

לעלוי נשמת הרב החסיד המפורסם ר' יעקב הכהן הי"ד

בן הרה"ח ר' שלמה ענגעל ז"ל

נעקדה"ש כ"א תשרי הושענא רבה תש"ה

הונצח ע"י בנו הנגיד הנדיב הנכבד

הרב ר' אברהם יהושע הכהן ענגעל שליט"א ברוקלין

כי ידוע כל עיקר התורה הם אנכי ולא יהיה לך, שהם כלל כל התורה כולה לבוא לאמונת אלוקות ויחודו ית"ש וצדיק באמונתו יחיה, והנה איתא (קידושין מ') שקולה ע"ז ככל התורה כולה, והמודה בה כאילו כופר בכל התורה כולה והכופר בה כמודה בכל התורה כולה, והכל הוא לטעם הנ"ל, כי אנכי שהוא אמונת אלוקות בו תלוי כלל התורה כולה, והנה איתא בגמרא (זוהר בראשית כז ע"ב) כל הכועס כאילו עובד ע"ז, ובכעס הוא רק ענף מגאווה, ומכ"ש כל המתגאה בודאי כאילו עובד ע"ז, וממילא הוא מודה בכל התורה כולה כנ"ל. וזהו הרמז אתרוג שהוא ר"ת א"ל ת'בואני ר'גל ג'אווה, והיינו שיתלק מן הגאווה מכל וכל, ולכן הוא גימטריא תורה, היינו שאז הוא מודה בכל התורה כולה, שהעיקר הוא אנכי כנ"ל והב' (דגל מחנה אפרים)

סוכה:

איתא בחז"ל סוכה שהוא גבוהה מכ' אמות פסולה "אדם יושב בצל סוכה ולא בצל דפנות". (ב'). וצריך הבנה, דהא לא שייך לומר על היושב בביתו שהוא נמצא בצל' ביתו שהרי תחת קורת ביתו הוא יושב, ורק ביושב רחוק מן האילן וצלו מתפשט עליו שייך לומר שהוא יושב בצלו, ונראה ע"פ דברי חז"ל במדרש (עי' של"ה הקדוש, תולדות אדם שער הגדול אות ה) לפרש הכתוב (תהלים קכא, ה) "ה' צלך" שהקב"ה מתנהג עם האדם דומיא דצל, שמכל תנועה שהוא עושה בעולם הזה הרי הוא גורם לעורר תנועה דומה בשמים ממעל שיתנהגו עמו כמדתו, ואם יתנהג במדת החסד עם הבריות יזכה גם הוא להנהיג מתוך חסד ורחמים, "וזהו ענין הסוכה, שאנו עושין בדוגמת סוכה עליונה, ולכן נקראת 'צל סוכה' שהוא דמיון בדוגמת סוכה עליונה" היינו שהאדם מכין סוכה מעצים ואבנים בעולם הזה ועל ידי זה זוכה לשבת בצל של הסוכה העליונה, "והגם שאין ערך ודמיון עלל [בין הקב"ה לבשר ודם השפל], עם כל זה מוכרח לומר כן". (זרע קודש)

בחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה' וגו' אך בחמשה עשר יום לחודש השביעי וגו'. (ויקרא כג, לד-לט)

לכאורה צ"ב שבתחילה אמר הכתוב "בחמשה עשר לחודש השביעי הזה חג הסוכות וגו'", ושוב חזר ואמר "אך בחמשה עשר יום לחודש השביעי וגו'?" ויש ליישב דענין המועדות כולם הם זכרון ניסי ה' אשר פעל ועשה למעננו. חג המצות הוא זכר ליציאת מצרים, חג השבועות - זכר למתן תורה, וחג הסוכות - זכר לענני הכבוד שהקיפנו. והנה השמחה שאנו שמחים במועדים היא "מקראי קודש", וקשה על האדם להשיגה משום ששמחה זו היא על העבר, ומכל מקום האדם ששמח בהם, שמחתו שמחה של מצוה. אך בחג הסוכות בעת האסיף השמחה תבוא לאדם בנקל, משום שיש לו כעת עושר וכבוד וכבר הכינו לו את מזונותיו לכל השנה. אבל יקשה עליו לשמוח לזכר חסדי ה' משום ששמחתו היא יותר ענין גשמי. לכן אמר הכתוב ששמחתו היא על אסיפת התבואה מהארץ, ואז ישמח על עשיית המצוות התלויות בארץ ועל קדושת ארץ ישראל עם פירותיה. **והביאור הוא**, שבכל הארצות עיקר זמן אסיפת התבואה הוא בחודש השמיני ולא בחודש השביעי, וע"כ קבע ירבעם את חג הסוכות בחודש השמיני, אך בארץ ישראל הוא בחודש השביעי. ואם היה טעם שמחת החג רק משום אכילת פירות דגן תירוש ויצהר שהגוף נהנה מהם - היינו באמת חגים באמת חגים את חג הסוכות בחודש השמיני, אך באמת שמחת החג היא משום שמחת קדושת המצוות שבארץ ישראל הבאים מהאסיפה, ולכן מהראוי לקבוע את זמן השמחה לפי הזמן שבא"י שהוא בחודש השביעי. ולפי"ז מיושב סדר המקראות, "בחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה'" (כג, לד), והיינו זכר לענני כבוד וע"כ הוא חג לה' ואין שם שמחה גדולה יותר מחג המצות אלא רק מקרא קודש כמש"כ (שם ל"ה) "ביום הראשון מקרא קודש". "אך בחמשה עשר יום לחודש השביעי וגו' תחוגו את חג ה' שבעת ימים" (שם ל"ט), היינו שתזכרו שעיקר השמחה הוא חג לה'. ולכן ציוותה התורה ליטול ד' מינים המורים על שמחת ה'. "ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים" (שם מ'), דהיינו שלא ישמחו בעניני העולם אלא במה שנוגע לשמחת ה'.

להקב"ה כמו שנאמר (משלי כ"ג כ"ו) תנה בני לבך לך, ויהיה כל עסקו ומחשבותיו לעשות פרי הדר דהיינו מעשים טובים. וכמו שהאתרוג אם ניקב כל שהוא פסול ואם עלתה חזזית על מיעוטו כשר, כך האדם אם ניקב כל שהוא דהיינו במחשבה רעה של עבודה זרה או איזו עבירה חמורה שעושה פגם אז הוא פסול וצריך תשובה גדולה, אבל אם עלתה בו חזזית שעושה איזו עבירה קלה והם מיעוט על זכויותיו עדיין

הוא כשר. **וכפות תמרים** רומז לבעלי תשובה, שהרי הלולב יש בו טעם ואין בו ריח, ובפרק ב' דעירובין (דף כ"א ע"ב) אמרינן (שיר השירים ז' י"ד) הדודאים נתנו ריח אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא, שאם חטא יחזור בתשובה בעודו בכחו ובנערותו, כמו שאמרו ז"ל (עבודה זרה דף י"ט ע"א) אשרי שעושה תשובה כשהוא איש, שהלולב דומה לשדרה והשדרה רומזת לכוחו של אדם. ועוד הוא גבוה מאד לרמז שהתשובה עולה ומגעת עד כסא הכבוד. וכל העלין של הלולב הם כל אחד כפול לשנים שאם עשה חבילות של עבירות יעשה כנגדן חבילות של מצות, ויש חציים של העלין מצד אחד של השדרה וחציים השני מצד האחר ולבסוף נעשים כולם עלה אחד, לרמז שיש לו לעשות תשובה גמורה שהעבירות יתהפכו לזכויות ומלאך רע יענה אמן בעל כרחו ולא יהיה לו עוד אלא לב אחד לאביו שבשמים.

ולכן אנו מברכין על נטילת לולב אף על פי שהאתרוג חשוב ממנו שיש לו טעם ויש לו ריח ואף הכתוב הקדימו דכתיב פרי עץ הדר, מפני שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (ברכות דף ל"ד ע"ב), ובעלי תשובה חשובים מצדיקים, אמנם הכתוב הקדים האתרוג מפני שהקב"ה חפץ יותר שלא יחטאו האנשים פן לא ישובו מחטאם. וזהו שהאתרוג אנו אוחרים אותו ביד שמאל, מפני שהאתרוג דומה ללב שהוא בשמאלו של אדם, לרמז שלעולם היה לבו שלם והדור שלא חטא כלל ולא הלך אחר עצת יצר הרע העומד לשמאלו, והלולב בימין דאמרינן (פסחים דף קיט ע"א) על פסוק (יחזקאל א' ה) וידי אדם וכו' זה ימינו של הקב"ה שהיא פרושה תחת כסא הכבוד לקבל השבים. **וענף עץ עבות זה הדס** דבעינן שיהיו ענפיו חופין את עצו, וזהו ירמזו למי שרוצה להתהלך בדרך נכונה שיזהר שיהיו מעשיו מרובין מחכמתו, שהענפים רומזים על המעשים טובים והעץ רומז אל החכמה, כדתנן במסכת אבות (פרק ג' משנה ט') כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת ועיי"ש. ועוד בהדס צריך שיצאו שלשה עלין בקנה אחד ויהיה בו סדר של שלש, לרמז שאדם צריך שישלש שנותיו במקרא במשנה ובתלמוד ואף מעותיו ישלש שליש בפרקמטיא וכו'.

ועוד צריך שיתפלל שלא ימושו מפיו ומפי זרעו וזרעו שמכאן ואילך התורה חוזרת על אכסניא שלה. וכתב השלחן ערוך (אורח חיים סימן תרמ"ו סעיף ה') דלמצוה בעינן כל אורך ההדס עבות ולעיכובא ברובו, והטעם הוא שעיקר נטיעת התורה היא ובנו ובן בנו, שאז שוב אין התורה פוסקת מזרעו (בבא מציעא דף פ"ה ע"א) ועיקר התורה צריכה להיות משולשת במקרא משנה ותלמוד. **והערבה דומה לשפתים**, וכשם שהערבה כמושה פסולה כך האדם צריך שיהיה נשמע קולו בלימוד התורה, כדאמרינן בעירובין (דף נ"ג ע"ב) ברוריה אשכחיה לההוא תלמידא וכו'.

ולקחתם לכם פרי עץ הדר וכו' ושמחתם לפני ד' אלוהיכם. (ויקרא כג, מ)

כג, מ) ויש לבאר מה החילוק לגבי מצות נטילת ד' המינים בין הזמן שבית המקדש היה קיים לימינו. שבימינו, המצוה היא דאורייתא ליטול ד' מינים ביום הראשון, משום שבין יום הכיפורים לסוכות אנו טרודים במצוות, וכשמגיע חג הסוכות - ביום הראשון עדיין הניצוח קיים ולכן נוטלים את ארבעת המינים. אבל ביום השני איננו בטוחים, שמא נתלכלכנו קצת בחטא, על כן אין מצוה בלקיחת הלולב. ולעומת זאת, בזמן שבית המקדש היה קיים, כשעלו ישראל לרגל ושהו שם שבעה ימים, פשוט שהיו יותר בטוחים שלא יחטאו, ועל כן המצוה היא 'ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים'.

פרי עץ הדר.

(אמור כג, מ) אתרוג ר"ת א"ל ת'בואני ר'גל ג'אווה אמרתי בענין האתרוג, כי איתא בספרים אתרוג עם הכולל גימטריא תורה ע"כ, והנה להבין זה הרמז,

"חוקת עולם לדורותיכם בחודש השביעי תחוגו אותו" (שם מ"א), והיינו דוקא בחודש השביעי שהוא זמן האסיף בא", אז תחוגו אותו. להראות שגם השמחה באסיפת התבואה היא רק בכדי לקיים את מצוות ה'. וסיים באומרו: "והדברים מתוקים בביאורי המקראות". (ישועות יעקב)

בסכת תשבו שבעת ימים (אמור כג, מב)

אר"א בר מרוס למה אנו עושין סוכה אחר יום הכיפורים, אתה מוצא בראש השנה הקב"ה יושב בדן על באי העולם, וביוהכ"פ הוא חותם הדין, שמא יצא דינם של ישראל לגלות, ועל ידי כן עושין סוכה וגולין מבתייהם לסוכה, והקב"ה מעלה עליהן כאלו גלו לבבל. (ילקוט"ש סוף רמז תרנ"ג) וכן הוא בתפילה ובזכות צאתי מביתי וכו' יחשב לי בזאת כאילו הרחקתי נדוד וכו'. ולכאורה צ"ע דהסוכה היא במקום גלות, אמאי מצטער פטור מן הסוכה (סוכה כו). והנראה בזה עפ"י המדרש (רבה שמות מ"ד ה) והביאו רש"י בפרשת כי תשא (לב, יג) בפסוק זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך וגו', אם לשריפה הם זכור לאברהם שמסר עצמו לשרף עליך באור כשדים, אם להריגה זכור ליצחק שפשט צוארו לעקידה, אם לגלות זכור ליעקב שגלה לחרן. והנה שלשה הרגלים, המה כנגד אברהם יצחק ויעקב כמ"ש הטור בריש הלכות ראש השנה (סי' תיז) פסח כנגד אברהם דכתיב (בראשית יח, ו) לושי ועשי עוגות ופסח היה, שבועות כנגד יצחק שתקיעה של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק, סוכות כנגד יעקב דכתיב (שם לג, יז) ולמקנהו עשה סוכות. ולפי"ז י"ל מה שהסוכה מכפרת על גלות, אינו מפני ששייבה בסוכה היא ממש כמו גלות, אלא מפני שזכות יעקב מכפר על הגלות, והוא כנגד חג הסוכות, ולכן כשמקיימין מצות סוכה, והיא קצת כדוגמת גלות שהוא נודד מביתו וקובע את עצמו בסוכה, עי"ז מתעורר זכות יעקב לכפר על הגלות, ואפשר לומר קצת דלהכי נקט המדרש כאילו גלו לבבל, מפני שגם יעקב גלה לחרן שהוא בבבל (הגה"ק רבי שלמה גאנצפריד ז"ע)

חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים. (ראה טז, יג)

כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה שנאמר חג הסוכה שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה' (סוכה ט) כבר תמנו על מימרא זו וכי מה ס"ד שלא יחול שם שמים על הסוכה שהיא מצוה גדולה עד שיצטרך ללמוד זה מחגיגה. אלא הביאור הוא דמצינו דשלמי חגיגה נאכל כולו לבעלים, רק האימורין לגבוה, ואפ"ה נתקדשה כל החגיגה עד שכולה נקראת חגיגה, דהבשר נתקדש ע"י האימורין שהקריבו לגבוה, כן נמי מצות סוכה, אף האכילה והשתיה בסוכה נתקדש ונטהר עד שכולה מקרי לה', ואין חילוק בין לומד בסוכה ליושב ואוכל או יושן בסוכה דכולו נקרא לה'.

חקת עולם לדורותיכם בחודש השביעי תחוגו אותו. (ויקרא כג, מא)

יש להבין את שינוי הלשונות לגבי המועדות, שבחג הסוכות נאמר "חקת עולם לדורותיכם", ולעיל לגבי חג השבועות (פסוק כ"א) נאמר: "חקת עולם בכל מושבותיכם", ואילו אצל חג הפסח לא כתיב כלל "חקת עולם"? וי"ל שהלא הישועה שהיתה בפסח מורגשת גם בדור האחרון, לפי שאילו לא הוציאתי הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו משועבדים היינו וכו', לכן לא כתיב שהוא חק לדורות משום שהוא ברור וידוע לכל. אבל בסוכות שהיתה הסוכה לדור המדבר בלבד "כי בסוכות הושבתי וגו'", לכן נאמר "לדורותיכם" בכדי שידעו הדורות האחרונים ויהיה זה חק כל יעבור שאין טעמו מובן וידוע לכל. אכן בחג השבועות שלא הוזכר בתורה יום מתן תורתנו, ולא נזכר החג אלא בענין הקרבת מנחה חדשה לה' שהוא זמן פירות האילן, לכן כתוב "חוקת עולם בכל מושבותיכם", דהיינו שכל זמן שישראל שרויין על אדמתם אין פלא על מה שיחוגו את חג ה' ביום זה, אבל החק היה "לדורותיכם בכל מושבותיכם" מה שנוהג בכל המושבות שאתם יושבים, בפני הבית ושלא בפני הבית, בארץ ישראל ובחו"ל, בזמן הגלות, ואז תהיה מצוה חוקית בלתי מושגת בטעם. (הגה"ק רבי שמואל ראזנבערג אב"ד אונסדורף ז"ע)

חג הסכת תעשה לך שבעת ימים וגו' שבעת ימים תחוג לה' אלקיך וגו' כי יברכך ה' אלקיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית את שמח. (ויקרא טז, יג-טו) ויש לבאר על דרך שנאמר במשלי (י, כב) ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה, והכוונה היא כי אמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"ז)

'מרבה נכסים מרבה דאגה' והוא על דרך שאמרו יש לו מנה רוצה מאתיים, אך בתענית (ט, א) אמרו 'ובחנוני נא בזאת וכו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די עד שיבלו שפתותיכם מלומר די, ובברכה כזו לא שייך לומר שמבקש יותר שהרי אדרבה הוא מבלה שפתיו מלומר די, וא"כ שמחה כזו היא שמחה שלימה. ועל כן אומר הכתוב, שברכת ה' יש בה מעלה שהיא תעשיר ואעפ"כ לא תוסף עצב עמה שיהיה עצב יותר, כיון שבברכה הוא אומר די. וזהו שאמר הכתוב כי ה' אלקיך ברכך, ולכן 'והיית את שמח'. אך' הוא מיעוט, שלא תהיה אלא שמח בלא עצבון, משום שה' אלקיך ברכך ושמחה זו באה מחמת ברכת ה'.

(הקדמה לשר"ת "בית אפרים" אור"ח)

למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל. (ויקרא כג, מב)

ויש לתמה מה פשר ההוספה של "למען ידעו דורותיכם", והא סגי לו היה כתוב "ישבו בסוכות, כי בסוכות הושבתי"? ויש ליישב על פי השאלה הידועה, שכיון ששיבת הסוכה היא זכר לענני כבוד, א"כ מדוע צויה הקב"ה לעשות סוכות בתשרי ולא בפסח שבו יצאנו ממצרים – זכר לענני הכבוד? אלא שכבר כתבו המפרשים, שבקיץ בזמן שהעולם חם דרך העולם לשבת באויר, ואם היה מצווה הקב"ה לשבת בניסן בסוכות לא היה ניכר שיושבים בסוכות לשם מצוה כיון שאולי יושבים שם רק כדי להתענג באויר, אך עתה בתשרי כשמתחיל זמן החורף דרך העולם להיכנס לבתייהם, ועל כן צויה הקב"ה לשבת בסוכות, כיון שכעת מתגלה לעין כל שהישיבה בסוכה היא לשם מצוה. וזהו א"כ מש"כ "בסוכות תשבו", והטעם שהמצוה היא בחודש תשרי – "למען ידעו דורותיכם", שע"י הישיבה בסוכות בתשרי, ידעו דורותיכם "כי בסוכות הושבתי", לשם מצוה דייקא. (חומת ארן)

סוכה: ויש לבאר מה שחז"ל (סוכה ב.) נתנו טעם לסוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. כי בכהאי גוונא יושב בצל דפנות ולא בצל

סוכה, היינו כי הדפנות מרמזות על עניני עולם הזה אשר עליהם מרחף צל הסכך, והעוה"ז סובב את האדם מלמטה, אולם המשכיל מרים את עיניו כלפי מעלה ויודע שהסכך היא העיקר, שההשגחה העליונה פקוחה עליו תדיר, והוא מאמין בבורא יתב"ש שמספק כל צרכיו בכל עת ובכל רגע, ועיקר מצות סוכה הוא להזכיר לבשר ודם את ענן ה' החופף עליו, "ועל כן הסכך למעלה מעשרים פסול, שאז יושב בצל דפנות ולא בצל סכך, לרמז על השם בטחונו שתבא לו תשועתו על ידי עניני העולם – שזה פסול, ולא נרצה לפני ה'", כי הוא מסיח דעתו מן הסוכה ורואה את הצל של הדפנות, היינו שתולה הצלחתו וישועתו בכוח בשר ודם ומחמת האי טעמא נמי אין מסככין אלא בגידולי קרקע, כי האדמה מורה על גשמיות, ואמרה תורה שישליך את כל ההשתדלויות על גג סוכתו, ויזכור שלא אלו הם העוזרים והמסייעים לו בעת צרה, אלא השי"ת הוא הנותן לו כח לעשות חיל, ורק הוא המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, והוא המחיה את כולם.

ובזה יתבאר מה שנמצא בחז"ל מדרש פליאה (הובא ב"ילקוט אליעזר" ערך סוכה, אות ח"י בשם "עיר דוד") "כשנתערם איוב על היסורים הראה לו הקב"ה סוכה של ג' דפנות", ותמוה מה ענין זה לזה, רק מבואר בגמרא (סוכה ז.) דלתנא קמא [דקיימא לן כוותיה] שלש דפנות כשרות לסוכה כי דירת עראי בעינן, והנה איוב טעה וחשב שחיי העוה"ז הם העיקר, ולכן כאשר חשך עליו עולמו נכשל בלשונו והיה מקנטר בדבריו כלפי מעלה, ולכן הראה לו קוב"ה סוכה כזו לרמז שכל העוה"ז אינו אלא כפרוזדור עד שיכנס לטרקלין, ולזה ישמח האדם בחלקו בחיי העולם הזה, אם טוב ואם רע, ויזכור כי הוא כאורח נוטה ללון, וכאשר הבוקר אור – יסע מפה למקום דירתו [דהיינו, בעולם הבא], ושם ימצא הכל כאוות נפשו, וכ"ש שלא יתאוה להתענג בתענוגי העולם אשר חיש מהר יחלופו לו". (ערוך לנר)

והיית את שמח. (דברים טז, טו)

"אך לרבות ליל יו"ט האחרון של חג" (סוכה מח, א) יש לתמוה, והלא "אך" מיעוטא הוא בכל מקום, ואיך בא כאן לריבוי? ויש ליישב על פי דברי המדרש שעיקר מצות השמחה בשמיני עצרת היא לשמוח בה', והנה אם האדם לא יעשה גבול לשמחתו בשבעה ימי החג ויאכל וישתה יותר מדי, לא יהיה ביכולתו לשמוח שמחה שלימה בשמיני עצרת, כמו שמצינו שבערב שבת או בערב יום טוב ימעט באכילה כדי שיאכל בשבת לתיאבון. ועל כן

הילף, שתהיה ישועה גדולה ורבה לבני ישראל, הפירש השני: הושענה רבה, דער גרויסער זאל העלפן, שהבורא ברוך הוא דאיהו רב ושלט הוא יעזרנו, הפירוש השלישי: הושענה רבה דער גרויסער זאל גהאלפן ווערן, שעיקר תכלית כל התפלות שביום הזה צריכה להיות שהשכינה הק' תצא מגלותה וצעה, כי בכל צרתם לו צר.

הושענה סובלת סבלך

הרה"ק הריזשנר זי"ע אמר בשם המגיד מקאזניץ זי"ע, פירוש "הושענה סובלת סבלך", "רבונו של עולם! סאיז גלוי וידוע פאר דיר, אז סאיז דא צדיקים אין דור, אז ווען זיי זאלן וועלן, וואלטן זייע געקענט ברענגען די גאולה - בבחינת, ותגזר אומר ויקם לך, צדיק גוזר והקב"ה מקיים - נאר זענען זיך מיישב, דו קענסט דאך געוויס ברענגען די גאולה, און דו שוויגסט און דו לייסט - בכל מקום שגלו ישראל, גלתה שכינה עמהם, והשיב לא נאמר אלא ושב, וכתוב, למענכם שולחתי בבלה, וכתוב עמו אנכי בצרה, שוויגן זיי אויך, און לייזן מיט, מיט דיר, ווייל דו לייסטסט וווייל דו קאמירן בהאי נחמה, דברכות נ"ח, ב', דין לעבד שיהא כרבו בעטן מיר דיר, הושענא! העלף דער כנסת ישראל, סובלת, וואס זי לייזט, סבלך, ווייל דו לייסטסט". ואמר הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע אם היום בא משיח צדקינו היו בני ישראל נלקטים כמו מרגליות, והרבה היו נדחים ח"ו וכמו שאמר שיש לאל ידו להביא הגאולה רק שיהיה הרבה נדחים ח"ו ולכן נתארך הגלות לטובתינו, והרה"ק מראזודוב זי"ע אמר בשם זקנו הרה"ק מראפשיץ זי"ע כי המגיד מקאזניץ אמר לו שנתגלה לו שם לעקור ר"ל שונאי היהודים ברגע והוא דום לה' והתחולל לו, אבל סובלת סבלך אחרי שהשי"ת סובל וכן איתא בספרו עבודת ישראל (ליקוטים) דום לה' והתחולל לו יש בכאן קבלה יחוד אחד לעשותם עם דמדומי חמה ואי אפשר לגלותו אלא מפה לאוזן וכו' והמבין ידום עכלה"ק

הושענה למען בריתך.

יש דורשים הושענה למען בריתך - למען ברית מלח. על פי מה שדרשו חז"ל (ברכות ה) נאמר ברית במלח דכתיב (ויקרא ב) ולא תשבית מלח ברית, ונאמר ברית ביסורים דכתיב (דברים כח) אלה דברי הברית, מה מלח ממתקת את הבשר אף יסורין ממרקיין עוונותיו של אדם. אך - הוסיפו צדיקים וטענו: מה מלח אינו ממתק את הבשר אלא אם בא במידה ובמינון נמוך ומועט. אבל מלח במידה מרובה מקלקל טעם הבשר עד שאינו ראוי לאכילה, אף יסורים אינם טובים לאדם אלא במידה מועטת לזכך את החומר שבו לעוררו ולהעמידו על חובתו בעולמו, אבל יסורים מרובים, חלילה, מקלקלים ומעוותים את נפש האדם ומעכירים את צלילות דעתו. ועל זה אנו מבקשים ושואגים הושענה למען בריתך מען ברית מלח שכל תועלתה לאדם היא רק כשהיא במדה זעירה בלבד הושענא. (הרה"ק רבי שלמה לייב מלענשטע זי"ע)

הושענה למען פארך

אומרים בשם הרב הקדוש מבארדיטשוב זי"ע שפעם אחת המליץ טוב בעד אחינו בני ישראל כדרכו בקדוש, ואמר בזה הלשון: רבונו של עולם מוכרח אתה למחול עוונותיהם של ישראל, ואם תשא חטאתם הרי טוב, ואם אין ח"ו אגלה את הסוד שאתה הולך ח"ו בתפילין פסולים חלילה, עפ"י דאיתא בגמרא מניין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו, ובתפילין דמרי עלמא מה כתוב בהו מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ואם לא תמחול עוונותיהם חלילה לא יהיו נקראים גוי אחד, וא"כ כביכול מניח תפילין שאינם כשרים עכ"ל, ועפ"י הדברים הללו פירש הרב הקדוש מרוזין זי"ע "הושענה למען פארך" עשה למען פארך, פאר נקרא תפילין כדאיתא בדברי חז"ל עה"פ פארך חבוש עליך, ר"ל שאנו מתפללים שהקב"ה יעשה למען פארו וימחול עוונותיהם של ישראל כדי שיהיו התפילין שלו כשרים, ובנו הרב הקדוש מוה"ר אברהם יעקב [זי"ע], פירש בדרך זה המתניתין בסנהדרין, ר"מ אומר בזמן שאדם מצטער שכינה מה אומרת קלני, מראשי קלני מזרועי, ואין צער ויסורין בלא עון ונמצא כביכול שהתפילין פסולין ח"ו, וזהו שאומרת השכינה קלני מראשי קלני מזרועי - ר"ל מהתפילין שבראשי ובזרועי ולפי זה הפירוש בשיר היחוד החרוז "פארו עלי ופארי עליו", ר"ל בתפילין שלנו נכתב היחוד של שמו ית' ה' אחד, ובתפילין דמרי עלמא כתוב

צריך האדם לשמוח בימי החג במדה ברורה כדי שיוכל לקיים את מצות שמיני עצרת כראוי. וזהו מה שכתוב "והיית אך שמח", דהיינו שמיעוט השמחה בשבעת ימי החג הוא כדי שיוכל לשמוח אחר כך בשמיני עצרת שמחה שלימה.

המצטער פטור מן הסוכה.

ה"חידושי הרי"ם" מבאר את ענין הפטור והצער: דהנה היעוד של מצות סוכה הוא "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" - ענין של דעת. ונאמר "נודע ביהודה אלקים. ויהי בשלם סוכו". ואומר "סובבנו יבוננהו". אדם המצטער, אין לו ישוב הדעת והמנוחה הנכונה הראויה לקיום המצוה, וממילא נפטור מקיומה. ב"תפארת שלמה" מבאר את המאמר באופן מיוחד: המצטער, אדם שיש לו צער כל שהוא וחבילין דמעיקין, פטור נפטור מצער ומצוקתו - מן הסוכה, על ידי קיום מצוות סוכה. מנהגו של בעל התומר דבורה למעט בדיבור של חול בסוכה, ומרמז בפסוק (דברים ד, מב) ונס אל אחת מן הערים האל וחי את בצר במדבר, ונס הוא ר"ת ויעקב נסע ס'כותה, את בצר במדבר שצריך למעט בדיבור של חול בסוכה. (דברי יחזקאל)

כבשים בני שנה ארבעה עשר. (פנחס כט, יג)

ומנינם תשעים ושמנה מירשאל תשעים ושמנה קללות שבמשנה תורה (רש"י) בשמחת החג מתקנין כל העבודות של כל השנה שהיתה חסרה בהן השמחה, ונחשבות עבודות כל השנה כאילו הן נעשו בשמחה, וע"כ מבטלת צ"ח הקללות, ולא משום שמחת החג לבד. וזה שכתוב וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים בשנה, ואף שבפסח ועצרת נמי חוגגין, משמע שחגיגת החג נוגעת לכל השנה יותר מחגיגת פסח ועצרת. הקללות באות כעונש על אי השמחה, כמו שנאמר בתוכחה: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב". לפיכך התיקון לכך הוא דוקא בחג הסוכות חג שמחתנו שנאמר בו, "ושמחתם לפני ה' אלהיכם". (שם משמואל)

הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת.

וצ"ב מדוע אומרים "הנופלת" בלשון הווה, דהיינו שנופלת תמיד? ויש לפרש על פי מש"כ רבינו חיים ויטאל זי"ע על הכתוב (תהלים מד, כו) כ"י שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו, קומה עזרתה לנו וכו', שחשבון קץ הגאולה רמוז כאן, שכאשר תיפול כל כך עד סוף, שלא יהיה עוד מקום ליפול יותר, אז תהיה הגאולה של 'בעתה' (ישעיה ס, כב), כמו שאמר הכתוב (עמוס ה, ב) 'נפלה לא תוסיף קום'. אולם אנו רוצים את הגאולה של 'אחישנה', שלא תהיה הגאולה בסוף הנפילה אלא בעודה נופלת, וזהו שמבקשים אנו 'הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת', דייקא. (ערבי נחל)

אנא ה' הושיעה נא.

אמר ר' עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ור' יהושע שכל העם היו מנענעין את לולביהן והם לא נענעו אלא באנא ד' הושיעה נא (סוכה לז): לכאורה אינו מובן הלשון צופה הייתי, הול"ל ראיתי בר"ג ור", אך לשון צופה הוא לשון נבואה כמ"ש (ישעיה נב, ח) קול צופיך נשאו, וכן (ש"א א') מן הרמתיים צופים, הענין בזה ע"פ מ"ש בירושלמי (סוכה פ"ה ה"א) על יונה בן אמיתי שזכה לנבואה בשעה שהיה אצל שמחת בית השואבה כמ"ש משם היו שואבים רוח"ק, וזה שאמר ר"ע צופה הייתי בר"ג, כי הוא היה אחר החורבן ולא זכה לראות בשמחת בית השואבה בבית המקדש, רק מה שראה פני ר"ג ור"י היה זוכה לבחינת נבואה. וכן הוא באמת מעלת הצדיק הדור אשר כל הנלווים אליו יכולים ג"כ לשאוב ממקור מעייני הישועה וכל הנוגע בהם יקדש, והוא ק"ו אם הקדושה שורה בבית המקדש על העצים והאבנים מכ"ש על הצדיק אשר הוא מקדש כל גופו בקדושה וטהרה, ועוד גם זאת ראה ר"ע והבין במעלות הצדיקים הללו ר"ג ור", שכל העם היו מנענעים את לולביהן פי' שהיו כוונתם במצות לולב להוריד להם השפע עבור עצמם, אך הם לא היו מנענעין אלא באנא ד' הושיעה נא, פי' שלא השגיחו על צרכיהם רק על מה שנוגע לכבוד הבורא ב"ה, והיו מצפים ומיחלים לישועתו, כמ"ש ברמז ר"ת אנא אליהו נידב א'ביוהו, כי רק זה היה כל עבודתם מיחלים ומצפים לאוקמי שכינתא מעפרא, להיות גאולה שלימה במהרה. (תפארת שלמה)

הושענה רבה המגיד הק' מקאזניץ זי"ע (תצ"ו-י"ד תשרי תקע"ה) היה רגיל לפרש שלשה פירושים על שם היום הושענה רבה, פירש אחד: א גרויסע

היחוד של ישראל ומי כעמך ישראל גוי אחד, וזהו "פארו עלי" ר"ל בתפילין שלנו כתוב השבח של השי"ת, "ופארי עלי" - ובתפילין דמרי עלמא כתוב השבח שלנו.

ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה' קרובים אל ה' אלקינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו. (מלכים א' ח, נט) יש לבאר את מאמר הכתוב על פי הכלל שיש אדם המבקש מאת הקב"ה בקשה שהיא על פי רצון הקב"ה, ולעומת זאת יש המבקש דבר שאינו רצון ה', כמאמר רבותיו ז"ל (ברכות סג, א ע"פ גירסת עין יעקב) 'גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא'. והנה, מה שאדם מבקש מה' וזהו רצון הקב"ה נקרא 'קרוב', ומה שאין רצונו כך נקרא 'רחוק'. לכן אומר הכתוב: "ויהיו דברי אלה וכו' קרובים אל ה' אלקינו", שתפילתו היא שיהיו לרצון לפני הקב"ה ואז יהיו 'קרובים' לפני ה'.

ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה', קרובים אל ה' אלקינו יומם

ולילה לעשות משפט עבדו וכו' דבר יום ביומו. (מלכים א' ח, נט) יש לדקדק, מדוע נאמר בתחילה "יומם ולילה" ולבסוף נאמר רק "דבר יום ביומו"? ויש ליישב כי הלילה הוא ממשלת החיצונים כמו שאמרו בירושלמי (פ"ה דשקלים ה"ד). ומובא במדרש רבה (פר' וירא פ"ג) שהקב"ה דן את אומות העולם בלילה ואת ישראל ביום. אולם בשמיני עצרת הרי דרשו חז"ל (סוכה מח, א) "והיית אך שמח - לרבות ליל יו"ט אחרון", ואינא בזוהר הקדוש (פר' אמור) שבליל שמיני עצרת מתחיל עיקר היחוד [היינו דלילה זה הוא בבחינת יום], ומבואר בגמ' בסוכה שכל ימי החג מקריבים פרים כנגד אומות העולם מלבד בשמיני עצרת שמקריבים בו פר אחד כנגד ישראל, ועל כך אומר הקב"ה עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם. ולכן אומר הכתוב: "ויהיו דברי אלה אשר התחננתי וכו' יומם ולילה" - דהיינו ביום זה בו הלילה הוא ג"כ לישראל בלבד, אולם בעשיית המשפט לישראל כל ימות השנה - זה באמת רק ביום ולא בלילה, ולכן נאמר "לעשות משפט עבדו דבר יום ביומו" - דוקא ביום ולא בלילה.

(תכלת מרדכי)

דברי תורה לשמיני עצרת ושמחת תורה

שמחת תורה.

מפני מה נקבע יום שמחת תורה לתחילת השנה. שנינו: על מה אבדה ארץ - מפני שלא ברכו בתורה תחילה (נדרים פא). והר"ן (שם) הביא מגילת סתרים של הר"ר יונה שכתב: "כלומר, שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך, שיהא ראוי לברך עליה". נמצינו למדים, שכדי להיות קבוע ומושרש בתורה, נצרכת תחילה הכנה ראויה. לפיכך נקבע יום שמחת תורה לראשית השנה, כדי לקבוע ולהשריש את התורה בלבו של כל אדם מישראל לכל השנה כולה. על ידי שמחת התורה, הדביקות והתשוקה אליה, מכין האדם את עצמו לקראת המשך השנה, כדי שתשאר בלבו אותה דביקות ותשוקה אל התורה גם בימות החולין של כל השנה יתר על כן, גם אלה שאין תורתם אומנותם ומתעסקים לפרנסתם ולמחייתם בסחורה ובמלאכה, מכל מקום מתוך שקובעים בלבם בתחילת השנה את הדביקות לתורה, נותרת בהם אותה דביקות וקירבה לתורה גם במשך כל השנה כולה. וכך יכולים הם שתהא תורתם קבע ויעקר ומלאכתם ארעית וטפלה, אף שעוסקים זמן רב בסחורה ובמלאכה.

(שפת אמת)

שישו ושמחו בשמחת תורה ותנו כבוד לתורה כי טוב סחרה מכל סחורה

מפז ופנינים יקרה. יש להבין את הלשון "שישו ושמחו" בשמחת תורה. ונקדים מה שכתב באיוב הנה מאמר ששון יתכן בהיות הדבר עומד על גמר טוב ושלמות פעולתו כמאמר שמחים בצאתם וששים בבואם ר"ל ישמחו כאשר יצאו להאיר על הארץ וששים בבואם היינו בהיות השמש במערב אז ישישו שגמרו פעולתם הטוב. ומבואר, דלשון שמחה נופל על שמחה של התחלה, ולשון ששון נופל על שמחה של גמר. **ולפי"ז** בא מהלך השמחה, שהיא ההתחלה, ואח"כ ב"ששון" שהוא הגמר, וכן מצינו במגילת אסתר "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", דכתיב קודם שמחה ואח"כ ששון, ואמר שמחה וששון כי ששון הוא אחר שמחה כמ"ש בגמרא שמחה הוא שהולך למצוא חפץ בשמחה וששון הוא אח"כ בשכר החפץ בידו, אמנם בשמחת התורה הרי מבואר דסדר הבדברים הוא בהיפך, קודם ששון ואח"כ שמחה, שהרי הלשון הוא, שישו ושמחו בשמחת תורה, קודם שישו ואח"כ שמחו. **אולם** הביאור בזה פשוט שהרי שמחת התורה כוללת שני ענינים, סיום התורה, והתחלת התורה, שהרי כתב הרמ"א (בסימן תרסט) וקורין יו"ט האחרון שמחת תורה לפי ששמחים ועושין בו סעודת משתה לגמרה של יום, ועל ב' ענינים אלו באו לשונות ששון ושמחה, "ששון" על גמרה של תורה ו"שמחה" על תחלתה של תורה, והסדר הוא בדקדוק, "שישו ושמחו בשמחת תורה", קודם ש"שישו", שהרי מקודם באה שמחתה של גמרה שך תורה, בקריאת וזאת הברכה, ואח"כ "שמחו" בתחלתה של תורה, בקריאת פרשת בראשית, ולכן אף שבכל מקום קודמת השמחה לששון, בשמיני עצרת קודמת הששון לשמחה, דתחלת השמחה היא בגמרה של תורה, ומזה באה השמחה בתחלתה של תורה, בקריאת פרשת בראשית.

(הגה"ק הגר"א ז"ע)

הקפות. והכוונה דהרי ידוע דישאל בעת שמחתם בריקודים המה מתקשרים באגודה אחת בעיגולים ובמקיפות סביב שרומז לבחי' השפעות והתקשרות

כל המדות, וע"י זה נשפע כל השפעות טובות בעולם וכל החסדים בבחי' ישועות בו מקיפות, בכל עת זוכים ישראל לישועות ע"י מקיפות שהם עושים מקיפים ושמחים בעיגולים, ועיקר המקיפים צריכים להיות להמשיך החסדים מדת החסד מדת אברהם שאמרו רז"ל בחזרתו פרע הקפותיו, ע"י ההיקף שישאל שמחים בו בעיגול ובחזרה ע"י פרע הקפותיו נתגלו כל המקיפים טובים וזוכים לכל הלבושים קדושים ולהתקשרות כל המדות להשפיע כל החסדים, אכן, באופן שלא יהיה ח"ו שמחת הוללות כי אם בנקודת הלב.

הקפות בשמחת תורה

שבכל ימי הסוכות מסבבים אנו את הספר תורה עד שמע"צ, ובשמע"צ מסבבים את הס"ת אותנו, כי עיקר החותם הוא בשמע"צ כידוע, ועד שמע"צ אנו מסבבים את הס"ת ומבקשים כל הטובות מאת השי"ת דהיינו ס"ת, והסיבוב הוא מבחינת תפלת עני המסבב על הפתחים, ובשמע"צ כבר נעשה החותם לטובה, ומעתה כביכול מסבב אותנו כעני הסובב על הפתחים לבקש מאתנו שנהיה טובים מעתה והלאה, בכדי שנוכל לקבל כל הטובות, והוא יקבל מאתנו כל הנחת רוח, וד"ל.

ההקפות בשמחת תורה. כי אחר גמר כל התיקונים אשר נעשו בחודש הזה ירח האיתנים מראש השנה עד היום הזה, בתקיעת שופר וסוכה וארבע מינים, הנה בני ישראל האירוי האותיות בתורה ע"י המצות אשר עשו, להביא השמחה בתורה הקדושה, ולזה בכל ז' ימי הסוכות, אנו מקיפים הספר תורה, עם הלולב וד' מינים, כדי להאיר האותיות בתורה, וביום שמחת תורה מקיפים התיבה עם הספר תורה, כדי שהתורה תאיר בהנשמות של בני ישראל, כי כן הדרך האמת הארון נושא את נושאי כאשר בני ישראל עושים התיקונים בהתורה, אזי התורה תאיר בהם בלכות בני ישראל, להיות להם לעזר ולסייע על כל השנה, ללמוד תורה לשמה ביראת שמים ושמחת עולם על ראשם, אמן.

(תפארת שלמה)

ביום השמיני עצרת תהיה לכם. (במדבר כט, לה)

אמרו רז"ל הובא בפירש"י קשה עלי פרידתכם, והוא תמוה מאוד איך שייך פירוד ח"ו בינו יתברך ובינינו והלא מלא כל הארץ כבודו, וגם כשהלכו ישראל מירושלים איש לביתו, לא נתרחקו ממנו ית', אכן הכוונה דהנה כשהיו ישראל עולי הרגלים כולם ביחד באהבה ואחוה, אז הגיע אליו ית' תענוג גדול מהאחדות שלהם, מה שאין כן כשנפרדו זה מזה איש לביתו, שאזי כביכול מגעגעי לאותו התענוג שהיה לו בהיותם יחד, וזהו קשה עלי פרידתכם פ"י הפירוד שלכם שאתם מתפרדין זה מזה איש לביתו, זהו קשה עלי מאוד, כי יש לי תענוג גדול מקיבוץ האחדות שלכם.

(תולדות יצחק)

תפלת גשם.

מרגלא בפומי דאינשי, תפלת גשם וטל בפסח וסוכות קורין "ברכת" גשם "ברכת" טל, וכן היא בלשון אשכנז גשם "בענטשין" טל "בענטשין", ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי מפה קדוש כבוד אדמו"ר הרב מהרה"ה בק' ה

ויישב, משום שבלילה אין כולם בבית הכנסת וע"כ אין מזכירים כן בלילה כדי שלא יעשו אגודות אגודות. ויש ליישב עוד על פי מה שכתוב ב"אבות דרבי נתן" (פ"א מ"ח) 'כיצד נברא אדם הראשון, שעה ראשונה הוצבר עפר, שניה נברא צורתו וכו', שביעית עמד על רגליו וכו'. והוא הרי היה הראשון שהתפלל על הגשמים כמבואר ברש"י בפרשת בראשית (בראשית ד, ה) וז"ל: "ואדם אין לעבוד את האדמה - ומאי טעמא לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים", ובאותה שעה התפלל על הגשמים והוא זמן המוספין. וע"כ מתחילים להזכיר "משיב הרוח ומוריד הגשם" דוקא בתפילת מוסף, משום שהתפילה הראשונה על הגשם היתה בעת תפילת המוספין. (הגה"צ רבי יצחק ווייס אב"ד ווערבו זצ"ל)

רימנאב זי"ע מה שקורין ברכת הגשם והטל, והוא, כי כן הוא הדרך כשאדם נוסע לדרך בין מכיריו ושאיין מכירין מתיירא לנפשו פן יבוא לידי אנשים רשעים שלא יכירו ערכו וכהתל באנוש יהתלו בו, אזי הולך אצל איש צדיק קודם נסיעתו שיברך אותו שהשי"ת יצליח דרכו אשר הוא הולך לכל יתעללו בו אנשים רשעים, כן הוא הדבר, הגשם והטל הולך לכל העולם ולכל האומות, והנה רוצים לכל יבגדו על ידם הרשעים ואומות העולם, על כן הולכים בתחילה אל ישראל עם קרובו שיברכו אותם שיזדמן טובתם רק לישראל הקדושים, כך שמעתי מפה קדוש הנ"ל. (אגרא דכלה)

תפלת גשם

בירושלמי במסכת תענית (פ"א ה"א) הקשה מדוע מתחילים להזכיר גשם דוקא בתפילת מוסף של שמיני עצרת ולא בליל החג בתפילת ערבית?

דברי תורה מרבנותינו הק' מבעלזא

המילוי בספרו במכוון שר"ה רבקה רח"ל לא"ה, לרמז בזה שהאבות והאמהות באים ומשתתפים בסוכה ומעוררים חסדים ורחמים על ישראל. (כ"ק מרן מהר"ש זי"ע)

ערבה ענוה ושפלות.

בויה רצון שבעת אגודת הלולב אומרים: שני בדי ערבות שהם כנגד משה ואהרן. אמר אדוני אבי ז"ל דערבה רומזת לענוה ושפלות (אין בו טעם וריח). ולכן, ערבה כנגד משה ואהרן, כי ענין הענוה מצינו אצל משה ואהרן. על משה רבינו ע"ה נאמר: והאיש משה ענו מאד מכל וגו'. ואצל אהרן נאמר: ונחנו מה (אלו דברי קדשו ז"ל). ואפשר לומר עוד דאיתא במדרש (ויק"ר ל"ג): ערבה כנגד הנה ומשה רבינו היה מתפלל תמיד על ישראל. ועל אהרן הכהן נאמר בתרגום יונתן (פרשת חקת כ"ח) דהוא היה עמוד צלותהון דישאל לכך מרמזים תרי בדי הערבה שהם נגד הנה על משה ואהרן. וכן כידוע, תפלה צריכה להיות בענוה ושפלות, ולכן ערבה רומזת על תפילה כדאמרו - דרומזת גם על ענוה ושפלות.

בסוכות נמשך שובע לעולם.

איתא בשם האריז"ל דסוכות מרמז על שובע, שנשפע שובע לעולם. הרמז לזה הוא כי איתא בזוה"ק ובטור הל' ר"ה כי סוכות רומז ליעקב אבינו, כפי שכתוב ויעקב נסע סוכותה ויעקב היה הראשון שהתפלל על הפרנסה כמו שכתוב: ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, על כן נמשך בחג זה שובע לעולם. עוד אפשר לרמז כי כתבו התוס' (ר"ה י"א) שהמלאכים היו אצל אברהם אבינו ע"ה בחג הסוכות, ובסעודה זו כתיב: ואקחה פת לחם וסעדו לבכם, על כן נמשך שובע לעולם.

אושפיזין אהרן.

למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים (ויקרא כ"ג), ואיתא בגמרא (סוכה י"א): זה ענני כבוד שהקדוש ברוך הוא היה מסבב אותם בהוציאם ממצרים, ואיתא בגמרא (טענית ט) דהענני כבוד היו בזכות אהרן, ובכתבי האריז"ל איתא דהיה שבעה ענני כבוד והיו בזכות שבעה רועים אשר כל אחד ואחד בזכות המצוה ומע"ט שהיה בו היה ממשיך על בניו היקף מענני כבוד, והוא לכאורה נגד הגמרא דבגמרא איתא דהיו בזכות אהרן ובכתבי האריז"ל משמע דהיו בזכות שבעה רועים שהם אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף ודוד. והתירוץ הוא, דהאמת הוא דהשבעה רועים כל אחד ואחד בקדושה וטהרה שלו, היה ממשיך קדושה וטהרה על ישראל עד שהיו מסוככים בהקדושה וטהרה שלו, אלא להמשיך שיהיו כולם בבת אחת ובשעה אחת היה על ידי אהרן, דבצדקתו שהיה אוהב שלום ורודף שלום גרם שיהיו כל השבעה עננים בבת אחת, דהיה באפשר שיהיו העננים לעתיד, ואהרן ממשיך אותם שיהיו בזאת העת ובבת אחת, וניחא הכל דהיו בזכות השבעה רועים והיה בזכות אהרן. ולפי הדברים היה נכלל באהרן ענן אחד שהיה מצינו גם מה שהמשיך כל הז' עננים בזאת העת, ומרומז אהרן במילוי אותיות [כזה אל"ף ה"א ר"ש וא"ו נו"ן בגמטריא תשל"ו] מספרו ח' פעמים סוכה [עם ח' כוללים], מרומז למה שאמרתי שהיה בו הצד שלו וגם כל השבעה בבת אחת.

מה יתרון לאדם בכל עמלו וגו'. (קהלת א) איתא במדרש, יכול אף בעמלה של תורה, חזרו ואמרו, לא אמר "בכל עמל", אלא "בעמלו", בעמלו אינו עמל,

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ושמחתם לפני השם אלקיכם. וידוע בספרים דאלו הארבעה מינים מעוררים שמחה, כשאישי ישראל יש ברצונו לעשות הרצון העליון ולשמוח במצוותיו, אז המשיך הקב"ה כח באלו הד' מינים לעורר שמחה, וגם נמשך כח באלו המינים להמשיך שמחה, היינו שלפעמים אדם רוצה להמשיך עליו שמחה, אלא שיש לו מניעות בעסק פרנסה וכדומה שכח אחר ברצונו להמשיך עליו עצבות חלילה, והקב"ה נתן כח באלו הד' מינים להבריה כל מיני עצבות וממילא יש המשכת הטובות, ולכן ממילא נמשך שמחה. (כ"ק מרן מהר"ש זי"ע)

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, וחתם אתו חג לה' שבעת ימים בשנה חוקת עולם לדורותיכם בחודש השביעי תחוגו אותו (ויקרא כג, מ-מא). ובמדרש נחומא (אמור, כב) מובא בטור (או"ח סי' תקפא) ולקחתם לכם ביום הראשון, וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא, אלא ראשון לחשבון עונות. ודקדק א"א [מהר"ד] זי"ע למה נרמז בארבעה מינים ומה השייכות זה לולקחתם לכם הארבעה מינים. ואמר דאיתא במדרש אמור (ויק"ר ב, ל) "א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנן ידעין מאן הוא נוצח, אלא מאן דנסב באיין [כידון] בידיה אנן ידעין דהוא נצוחיא, כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקב"ה בראש השנה, ולית אנן ידעין מאן נצח, אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן, אנו יודעין דישאל אינון נצוחיא, לפיכך משה מזהיר ישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון. והעניין בזה דאיתא בשם הרה"ק הר"ר בער ז"ל המגיד ממעזריטש, מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה (ר"ה כג, ב), דאומות העולם מונים לחמה וישראל ללבנה (סוכה כט, א), וזהו "מעולם לא ראתה חמה" היינו אומות העולם "פגימתה של לבנה" היינו [פגם] של ישראל. אף שישראל מתבוננים תמיד בשפלות עצמם, היינו בינם לבין קונם, אבל נגד אומות העולם ישראל הם בתכלית השלימות, ואין רואים שום פגם על ישראל. וזהו שהקב"ה חפץ לזכות את ישראל בימים הקדושים, מסבב שישראל ואומות העולם מדיינים זה עם זה וכנגדם ישראל הם בשלימות, וממילא זוכים בדין. והנה איתא במדרש מי שאוחז כידון בידו ניצח, כך ישראל אוחזים בארבע מינים סימן שהם נצחו, וזהו שנרמז בארבע מינים "ולקחתם לכם ביום הראשון - ראשון לחשבון עונות", כי הארבע מינים רומזין לנצחון של ישראל כנגד אומות העולם, ועי"ז אנו בטוחים שהקב"ה ימחול לנו עוונותינו. וזה הרמז בפייט ליום שני דסוכות "אמנם מצוה גוררת מצות בזאת אשר באביה תורות קצובות גזירות חוברו לה לצוות", לרמז שהשי"ת גזר שיתחברו לדיין זה עם זה, ועל ידי זה ישראל נגדם בתכלית השלימות, אד"ק ז"ל. ויש להוסיף שזהו רמז בקרא ולקחתם "לכם" ביום הראשון, לכם דיקא, "ראשון לחשבון עונות", אבל כנגד אומות העולם ישראל בשלימות גמור, וממילא אנו זוכים כנגדם, ומסיים בקרא "ושמחתם לפני ה' אלהיכם" יכולים אנו לשמוח על זה.

בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל וגו'.

בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, זה כבר אמרתי האיק השבעה רועים נרמזין בהסוכה כל אחד ביומו, וזה ידוע דכמו האבות העולם נרמזים בסוכה כך האמהות נרמזים בסוכה, ולכן מלת אזרח עם

הקשו בירושלמי, למה תיקנו להתחיל זכירת גשמים בתפלת מוסף ולא בתפלת ערבית שהיא תחילת היום? (עיין טור או"ח סימן קי"ד). יש לומר כי תקנו התפלה בשעה זו, כשם שהתפלה הראשונה על הגשם נערכה באותה שעה, על-ידי אדם הראשון ביום הראשון ליצירתו. שרש"י מפרש (בראשית ב' ה') "כי לא המטיר" - לפי ש"אדם אין לעבוד את האדמה" אין מכיר בטובתם של גשמים וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות ודשאים. ומפורש במדרש רבה (פרשת בראשית): "בשעה ראשונה... בשעה שביעית (ליצירתו) עמד והתפלל". נמצא שאדם הראשון התפלל לראשונה על הגשם בשעה שביעית - היא שעת תפלת מוסף. על-כן תיקנו שגם אנחנו נתפלל על הגשמים בשעה זו.

(כ"ק מרן מהרי"ד ז"ע)

שמיני רגל בפני עצמו הוא לענין פז"ר קש"ב (סוכה מח).

זקני כ"ק מרן מהר"ש ז"ע היה אומר: את גודל מעלת ויקר ערכם של הריקודים בשמחת תורה אין לי רשות לגלות. ברם, את זאת אוכל להגיד שכל התפילות והתחנונים וכל מיני בקשות של בני ישראל מכל השנה והתפילות של הימים הקדושים האלו שלא היו כראוי ולא עלו לרצון לפני אדון כל, וכן התקיעות שאנו תוקעים - בזה היום נאספים יחד ועולים לרצון לפני אבינו שבשמים על ידי הריקודים. וזה הרמז בגמרא: שמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב. ובזה מרומז הענין הנ"ל: כל התפילות הפזורות של כל ימות השנה שאין להם עליה - יקשיב להם השם יתברך ביום זה; פזר - הפזורות, קשב יקשיב.

(כ"ק מרן מהר"ד ז"ע)

אבל עמל הוא בעמלה של תורה, אמר ר' יודן תחת השמש אין לו, למעלה מן השמש יש לו, פעם אחת באתי לפני א"א ז"ל ואמר לי: אע"פ שטוב לאדם שישבור תאוות לבו בשכלו הטוב, בכל זאת עיקר תכלית האדם הוא לשבור לבו בתורה עד שיתלהב לבו בלבת אש לה' ית', וכשיקדש האדם ויטהר את גופו עד למעלה ממדרג הטבע, יוכל לעשות דברים שהם למעלה מן הגוף, אד"ק ז"ל, וע"פ דבריו אפשר לפרש המדרש, בעמלו אין לו יתרון, אבל בעמלה של תורה יש לו יתרון, ור"י אמר תחת השמש אין לו יתרון, כי הגוף נקרא שמש ולזה אמר תחת הגוף אין לו יתרון, כנ"ל, שאין זה תכלית האדם, אבל למעלה מן הגוף ע"י שמקדש א"ע ע"י התורה, יש לו יתרון ויוכל לעשות מעשים שהם למעלה מכוחות הגוף.

(כ"ק מרן מהרי"ד ז"ע)

מחיל אל חיל הולכים, נוסעים מסוכה ולשמוח בשמיני נמלכים (פייט).

ונראה לפרש על פי דברי הרה"ק מסטרעליסק ז"ע שאם איש ישראל זוכה לקיים מצות סוכה כמצותה וזוכה להשיג ולהמשיך אליו קדושת הסוכה, הדפנות והסכך וכל מצוות התלויות בסוכה אין אפשר לו אחר כך למצוא לו מקום להכנס לביתו? אך חסד ה' שתיכף אחר קדושת חג הסוכות הולכים אנו מחיל אל חיל - לקדושת החג שמיני עצרת, וכך אפשר לצאת מן הסוכה ולהכנס הביתה. וזה פירוש: נוסעים מסוכה בזמן שאנו פונים מהסוכה אין יכולים להפרד מתוך הדפנות והסכך וכל מצוות התלויות בסוכה, אך, מסיים הפייטן: ולשמוח בשמיני נמלכים נמלכים הוא לשון עצה, העצה הוא לשמוח בשמיני על כן יכולים לצאת מהסוכה

(כ"ק מרן מהרי"ד ז"ע)

"אורחות חיים" לע"נ הדומ"ץ הרה"ג ר' שמואל פינחס טרויבע זצ"ל

מצות ישיבת סוכה

כלל אמרו חז"ל במצות סוכה, שבכל ז' ימי החג אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי, ומכאן כלל זה, על האדם לעשות כל עסקיו בסוכה כמו שרגיל לעשות בביתו, ובכלל זה, אכילה, שתיה, שינה, לימוד, טיול ושיחה (שו"ע סי' תרל"ט ס"א), וכדלהלן:

אכילה בסוכה בליל יו"ט ראשון

כל ז' ימי החג אין חיוב לאכול דוקא מאכלים החייבים בסוכה כדי שיתחייב לשבת בסוכה, אלא יכול לאכול פירות וכדו' חוץ לסוכה, ואפי' בסעודת היום של יו"ט ראשון ובסעודות שבת חוה"מ יכול לאכול כזית פת שאינו מחוייב בסוכה שהרי לענין סעודת שבת יוצאים יד"ח בכזית חוץ לסוכה (עיי' מ"ב סק"ג שאף שבסי' רצ"א מבואר שצריך לאכול כביצה בסעודת שבת [וכביצה חייבת בסוכה] היינו למצוה בעלמא, אבל בדיעבד יצא יד"ח סעודה אף בכזית), אבל בליל ראשון של חג מחוייב לאכול פת ולא מיני מזונות או פת הבאה בכיסנין בשיעור המחוייב בסוכה דייקא משום שלמדו גזירה שוה 'חמשה עשר' 'חמשה עשר' מחג המצות, וכמו שבפסח יש חיוב אכילת מצה רק בלילה הראשונה [ובשאר הימים אינו מחוייב לאכול מצה, רק מזהיר שלא לאכול חמץ], כך בסוכות יש חיוב אכילה בסוכה רק בלילה הראשונה [ובשאר הימים אינו מחוייב לאכול דברים המחוייבים בסוכה, רק באופן שאוכל דברים אלו אסור לאכלם חוץ לסוכה] (שו"ע ומה"ב ס"ג).

דעת הרבה פוסקים ששיעור פת המחוייב בסוכה בליל א' של חג שונה משאר ימי החג, ואפי' כזית פת מחוייב בסוכה דילפי' לה מאכילת מצה לכל הענינים, ושיעור אכילת מצה בכזית, ומברך עליו 'לישב בסוכה', ויוצא בזה מ"ע של אכילה בסוכה (אכן, אף לדיעות אלו אחר שאכל פעם אחת כזית דינו כשאר ימות החג שרק אם אוכל יותר מכביצה מחוייב בסוכה - שעה"צ אות מ"ד).

ומ"מ לכתחילה אם יש לו פת בריווח ראוי להחמיר ולאכול יותר מכביצה פת לחוש לדיעות הסוברות שכדי לצאת מצות סוכה בליל א' של חג צריך לאכול שיעור המחוייב בסוכה בכל ימות החג (מ"ב סק"ג).

יש להזהר שלא לשהות באכילת הכזית בליל א' של חג יותר משיעור אכילת פרס (מ"ב ס"ה) ו"א שהוא 4 דקות, וי"א שהוא 2 דק', ובמצות סוכה דאורייתא ראוי להחמיר, כמו"כ ראוי להחמיר שלא להפסיק בשיחה עד אחר שסיים אכילת הכזית (כח"ח ס"ג). (ד). חיוב אכילת כזית בליל א' של חג הוא רק אחר שכבר ודאי לילה דילפי' לה מאכילת מצה בליל פסח דכתיב בה 'בערב

תאכלו מצות', ולכן, אין להתחיל הסעודה קודם צאה"כ ואם אכל הכזית בזמן ביה"ש [שהוא ספק לילה] יחזור ויאכל כזית אחר צאה"כ, אבל לא יחזור ויברך 'לישב בסוכה' [דספק ברכות להקל, ואפשר שכבר היה אז לילה]. כמו"כ צריך לאכול את הכזית קודם חצות לילה דומיא דמצה [שחייבה קודם חצות], ובדיעבד, אם נתעכב עד לאחר חצות יאכל אז יותר מכביצה פת משום שיש לחוש שכבר עבר זמן החיוב של ליל א' [ששיעור חיובו הוא אפי' בכזית], ודינו כשאר ימים [ששיעור חיובו הוא רק יותר מכביצה], ומ"מ צריך לאכול אז משום שאף במצה יש דיעות שזמן קיום המצוה הוא אף לאחר חצות, ויכול לברך 'לישב בסוכה' דלא גרע משאר ימות החג שמברך על אכילה המחוייבת בסוכה (מה"א ומה"ב ס"ג).

אין להרבות באכילה בערב חג הסוכות משעה עשירית ואילך כדי שיאכל בסוכה לתאבון - דומיא דמצה, כפרטי הדינים המבוארים בסימן תע"א לענין אכילה בערב פסח (ס"ה).

בשעת אכילת הכזית לאחר ברכת לישב בסוכה בליל א' ובשאר ימות החג יש לכוין לקיים מצות עשה של 'בסוכות תשב...'. כמו"כ ראוי לכוין את טעם המצוה זכר ליציאת מצרים, וזכר לעניי כבוד שהקיפנו הקב"ה להגן עלינו מהשרב והשמש (ועיי' מ"ב סק"א מה טעם נצטוו לשבת בסוכה בחודש תשרי ולא בחודש ניסן שבו יצאנו ממצרים, שאז בימות הקיץ דרך כל אדם לעשות סוכה לצל ואין ניכר שאנו יושבים סוכה לשם מצות הש"ת, ואילו בחודש תשרי כבר מגיע זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מהסוכה לבית, ובהו ניכר שאנו יושבים סוכה לשם מצות הש"ת), אכן, בדיעבד אם לא כיון את טעם המצוה יצא יד"ח אפי' בליל א', אבל אם לא כיון לצאת יד"ח לא יצא יד"ח ובליל א' [שיש חיוב לאכול בסוכה] צריך לחזור ולאכול (שו"ע ומה"ב סי' תרכ"ה ס"א).

אכילה בחול המועד

(ז). אף שנתבאר שאין חיוב לאכול בסוכה כל ז', מ"מ אפשר שיש מצוה לכתחילה לאכול שיעור המחוייב בסוכה דייקא במשך כל ימות החג כמו שידוע דעת הגר"א לענין מצה [שאף שמ"ע של 'בערב תאכלו מצות' הוא רק בליל א', יש מצוה בעלמא באכילת מצה כל ז'] (מ"ב סק"ד). ולכן בימי חוה"מ סוכות יש להקפיד ביותר ליטול ידיים לסעודת פת ולאכול יותר מכביצה ולכתחילה יש לאכול פת בכל יום מימי חוה"מ [בין בפסח בין בסוכות] בבוקר ובערב (מ"ב סי' תק"ל סק"א). (ח). כל ז' ימי החג חייבים לאכול ולשתות בסוכה, ודוקא אם אוכל אכילת קבע, אבל מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה דדיני ישיבת סוכה ילפי' לה

קידוש במקום סעודה, וממילא נחשבת גם לענין סוכה (מ"ב סקט"ז, ואף המסכים היוצאים יד"ח מהמקדש ורועים לברך בעצמם 'לישב בסוכה' יכולים לברך 'לישב בסוכה' לפני אכילת המזונות). שתיה

השותה מעט יין אינו חייב בסוכה, אבל אם קבע עצמו לשתיית יין היינו, שמתיישב במיוחד לצורך שתיית יין, ושותה הרבה יין, וכל שכן, בני חבורה השותים יין ביחד, נחלקו הפוסקים אם שתייה זו חייבת בסוכה, ויש להחמיר לשתות בסוכה, אבל אין לברך 'לישב בסוכה' כיון שיש לחוש לדיעות ששתייה זו אינה חייבת בסוכה, אמנם, כיון שלדיעות המחייבות צריך לברך 'לישב בסוכה' ישתדל שלא לשתות יין באופן כזה אלא א"כ שמע ברכת 'לישב בסוכה' מאדם אחר שאוכלת וכדו', או שהוא עצמו יברך לישב בסוכה על פת יותר מכביצה או שישתה היין באופן כזה רק בתוך הסעודה, וראוי להחמיר בזה אף אם שותה שאר משקים חשובים בקביעות כגון: שכר, יי"ש (מ"ב סקט"ז), וי"א דה"ה קפה (שעה"צ אות ל"ג).

אף שנתבאר ששתיית יין אינה חייבת בסוכה, השותה יין בתוך הסעודה חייב לשתות בסוכה כיון שהדרך לשתות אחר האכילה, ונחשב לחלק מהסעודה [והוא בכלל 'תשבו כעין תדורו']. ואפשר שכן הדין לענין שתיית מים בתוך הסעודה וראוי להחמיר בזה, וכל שכן, שהבשר והדגים שאוכלים בתוך הסעודה חייבים בסוכה (שעה"צ אות כ"ט). שינה

שינה היא מהדברים החייבים בסוכה, ואפי' הישן שינת עראי היינו, שאינו ישן במיטה או שישן זמן קצר מאד (עיי' מ"ב סק"א שנוטה לומר שפחות משיעור הלחך ק' אמה לא חשיב 'עראי' והוא מותר לישון חוץ לסוכה, ומ"מ אינו נפק"מ כ"כ לדינא משום ששיעור זה הוא 53 שניות [עיי' מ"ב ס"י מ"ד סק"ד] וכמעט ואין בנמצא אדם שישן רק שיעור זה) חייב בסוכה משום שלפעמים די לו בשינה כזו וחשיב 'קבע' (ש"ע ומ"ב ס"ב). ובכלל זה: הרוצה לחטוף תנומה ע"י הנחת הראש על השולחן צריך להכנס לסוכה (עיי' בה"ל ד"ה אפילו).

מי שנאנס ונדרם חוץ לסוכה וניעור משנתו אפי' באמצע הלילה צריך לילך להמשיך שינתו בסוכה אכן, אם הלך לישון חוץ לסוכה מחמת ירידת גשמים ופסקו יתבאר דינו בסעיף ז' (מ"ב סק"א, ונח"ה הפ' א' יש חיוב להקין אדם כזה כדי שילך לסוכה - עיי' בא"ח פ' האזינו, ובס"ס הסוכה בשם הגר"ש אויערבך זצ"ל).

במקומות הקרים אין חיוב לישן בסוכה למי שסובל מהקור על אף שמתכסה בכרים וכסתות והחמיר לישן בסוכה באופן כזה חשיב 'הדיוט' [כמו שינו' בס"ז] (רמ"א ס"ב, עיי"ש שהביא עוד סיבות לחקל שא"צ לישון בסוכה אפי' במקומות החמים, ומ"מ בס"ב דחה דבריו אלו).

אבל אם אינו סובל מהקור אם מתכסה בכרים וכסתות ויש לו מספיק כרים וכסתות בביתו צריך להביא כרים וכסתות ולישן בסוכה ודוקא באופן שיש לו מקום בסוכה להניח הכרים וכסתות בכל ימי החג, או שהסוכה בתוך הבית, אבל אם סוכתו מחוץ לבית ואין לו מקום להניח הכרים וכסתות בכלימי החג אינו מחוייב לטרוח להביאם בכל לילה ויכול לישון בבית (בה"ל ס"י תר"מ ד"ה מפני, ומ"מ באופן כזה יכול להדר בעצמו לטרוח בכל לילה ולישון בסוכה ואינו בכלל הפטור מן המצוה ועושה שנקרא הדיוט עיי' שעה"צ שם אות כ"ז). (נערך ע"י הרה"ג ר' יעקב טרויבע שליט"א)

דברי תורה לפרשת וזאת הברכה

נברא העולם כי אם לתכלית זו שהברואין יכירו וידעו את ה' ויקבלו אלוקותו, לולי זה אין העולם כדאי להיות ומה היא ומה כל אשר בה הכל הבל, אם לא שהכל פונה לתכלית אחת, היות האדם היודע את רבונו ומקבל תורתו. ועתה מה יפה ומה נעים מליצת חז"ל, אם ישראל יקבלו את התורה מוטב, הרי העולם טוב ומוטב כאמור במעשה בראשית "וירא ה' את כל אשר עשה והנה טוב מאד", ואם לא הרי אני מחזיר את העולם לתוהו ובוהו, כי במה נחשב הוא, מעתה מבואר היטב הלשון ה' מסיני בא, כי השם ה' יתברך שמו הוא על שהוא ית"ש מהוה כל ההיות, וע"י שקיבלו ישראל את התורה יצא העולם כולו מגדר התוהו אל גדר ההויה ונשגב שם ה' המהוה כל ההיות יתברך ויתעלה. (הגה"ק רבי שמעון סופר זי"ע)

מימינו אש דת למו. (לג, ב)

אש דת שהייתה כתובה מאז לפניו באש שחורה על גבי אש לבנה (רש"י) יש להבין מהי אש שחורה ואש לבנה. והנה בגמרא ביומא דרשו חז"ל דהתורה היא כמו סם, זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם המות. וביאר בזה בעל חובת הלבבות דמשום כך נמשלה התורה לאש משום דיש בה את

מ'תשבו כעין תדורו' שצריך לנהוג בה כמו שנוהג בביתו, ואף בביתו מצוי שאוכל אכילת עראי חוץ לביתו, ומ"מ מי שיחמיר על עצמו שלא לאכול ולא לשתות אפי' מים חוץ לסוכה הרי זה משובש, וכן נהגו חסידים ואנשי מעשה (ש"ע ומ"ב ס"ב). בכלל 'אכילת עראי' הוא: טעימת התבשיל אפי' כמה פעמים אפי' אם בולע את מה שטועם, אכילת פת ומזונות פחות מכביצה, אכילת פירות, בשר ודגים, אפי' יותר מכביצה ללא הגבלה, שתיית מים ושאר משקים (ש"ע ס"ב).

י"א שהקובע סעודתו על בשר ודגים חייב בסוכה, ויש להחמיר כדבריהם שלא לקבוע סעודה על בשר ודגים חוץ לסוכה, ובכלל זה, האוכל בשר ודגים לארוחת צהריים, ומ"מ אין לברך 'לישב בסוכה' באופן כזה (מ"ב ושעה"צ סקט"ז). אכילת מזונות

נחלקו הפוסקים אם דין מזונות כדיון פת לענין חיוב סוכה, י"א שהאוכל מזונות יותר מכביצה חייב בסוכה כמו פת, וי"א שרק הקובע סעודתו על המזונות או שאוכלם בחבורה חייב בסוכה, ולמעשה, יש להחמיר שלא לאכול מזונות יותר מכביצה חוץ לסוכה, ומ"מ אין לברך 'לישב בסוכה' אלא א"כ קובע סעודתו על המזונות כיון שלגבי הברכה יש לחוש לדיעות שאין חיוב סוכה באכילת מזונות יותר מכביצה (ש"ע ומ"ב ס"ב), ושיעור קביעות סעודה לענין זה נמדד בכל אדם לגופו שאם הוא אוכל שיעור מזונות כשיעור שהוא רגיל לאכול בכל סעודה חשיב 'קביעות' (בה"ל ד"ה אם), ולפי"ז האוכל מזונות במקום ארוחת בוקר ואין בדעתו לאכול שום דבר נוסף עד לארוחת הבאה חייב בסוכה לכל הדיעות, ויכול לברך 'לישב בסוכה' ללא שום פקפוק.

העולם נהגו להקל לברך ברכת 'לישב בסוכה' על מזונות יותר מכביצה, ומ"מ כדי להנצל מחשש ברכה לבטלה לדיעות שאין חיוב סוכה על מזונות יותר מכביצה ראוי להזהר להתעכב מעט בסוכה אחר אכילת המזונות, ולכוין בשעת הברכה על אכילת המזונות והישיבה בסוכה לאחר מכן (מ"ב סקט"ז), ובבעלזא נהגו להחמיר שלא לאכול מזונות יותר מכביצה בחג הסוכות, ומ"מ השומע ברכת 'לישב בסוכה' מאדם האוכל פת מותר לאכול מזונות יותר מכביצה לכל הדיעות, וכן הדין במי שאכל סעודת פת בסוכה ובירך ברכה מ"ז, שמותר לאכול מזונות כל זמן שלא יצא מהסוכה יציאה גמורה שהרי ברכת 'לישב בסוכה' שבירך קודם הסעודה פוטרת אותו מכל מה שיעשה בסוכה עד שיצא ממנה יציאה גמורה (שעה"צ אות ז"ב, ולהלן [ברכת לישב בסוכה] סע' ב') יב' עוד שמי שנכנס לסוכה לאכול ארוחת בוקר, ורוצה לאכול מזונות לפני ארוחת בוקר, יכול לברך 'לישב' קודם אכילת המזונות לכו"ע, כיון שפוסק בזה הסעודה שיוכל לאחר מכן).

האוכל מזונות יותר מכביצה בשבת בבוקר אחר קידוש יכול לברך ברכת 'לישב בסוכה' ללא שום פקפוק, אפי' אם בדעתו לצאת מהסוכה יציאה גמורה אחר אכילת המזונות קודם הסעודה ונמצא שברכת 'לישב בסוכה' עולה רק על המזונות ולא על הסעודה שלאחריה משום שאכילה זו חשובה סעודה לענין

וזאת הברכה אשר בריך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו (לג, א) אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני) לא זכה משה שיקרא איש האלוקים עד שבירך את ישראל בזה יש לבאר מדוע פתח הכתוב "וזאת הברכה" עם ווי החיבור בתחילת הענין? אלא לומר, מלבד כל מה שפעל ועשה משה בימי חייו, הוסיף לברך את בני ישראל ואז נקרא איש "האלוקים" הרי לנו לימוד עצום ונורא. משה רבינו אב הנביאים, אשר דבר עם ה' פנים בפנים נותן התורה לעם ישראל, עלה למעלה ארבעים יום וארבעים לילה וכו' וכו', עם כל גדלותו הנוראה והעצומה לא נקרא "איש האלוקים", רק כאשר בירך את ישראל. ללמדנו כמה חשיבות ישנה בברכה לזולת. (אוה"ח הק' זי"ע)

וזאת הברכה אשר בריך וגו' ויאמר ה' מסיני בא וגו'. (לג, א, ב)

יש לדקדק בלשון ה' מסיני בא, ולכאורה היה ראוי להאמר ה' לסיני בא. ונראה לפרש על פי מה שביאר הרמב"ן על מאמר חז"ל (שבת פח), שהקב"ה התנה עם מעשה בראשית אם בני ישראל מקבלים את התורה מוטב ואם לאו אני מחזיר את העולם לתוהו ובוהו. והמתיק הרמב"ן ז"ל כוונתם כיון שאין ישראל מקבלין התורה ממילא העולם תוהו ובוהו, כי לא

שתי הבחינות שיש באש, מצד אחד היא מאירה ומחממת. אולם מאידך גיסא שורפת היא את מי שלא נזהר בה. וזהו שרמז רש"י דאמר "אש שחורה על גבי אש לבנה" דהתורה ביסודה היא אש לבנה המסמלת הצלחה לעוסק בה ועץ חיים לעושה, אולם יש בה גם בחינה של אש שחורה והיא למי שלא הולך בדרכה ובנתיבותיה. (כתב סופר)

תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב (לג, ד)

דרשו חז"ל "אל תקרי מורשה אלא מאורשה" עפ"י נראה לפרש את הדגשת התורה "תורה צוה לנו", והיינו דמבואר במדרש דהמלכים טענו דהתורה צריכה להינתן להם מדינא דבר מצרא והם סמוכים יותר, אכן קי"ל דהמוכר לאשתו לית ביה דינא דבר מצרא. והיינו 'תורה צוה לנו משה' ולא למלאכים, משום 'מורשה קהילת יעקב', והרי אל תקרי מורשה אלא מאורשה, והוי כדין אשה המאורשה לבעלה דליכא דינא דבר מצרא, ומשום כך זכו ישראל בתורה ולא המלאכים. (החיד"א)

ועזר מצריו תהיה. (לג, ז)

אפשר לומר דהכונה הוא ידידו דגם היצ"ר הוא מלאך עושה רצון הבורא שלכך נברא כדי להסית, אם כן מן היצר הרע בעצמו יכולין ללמוד שמחויבים לשמוע בקול ה', שהוא היצר הרע שמסית הוא ג"כ אך ורק כדי למלאות רצון הבורא, וזהו ועזר מצריו תהיה מן היצר בעצמו תהיה עזר. (אהבת ישראל)

וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידיך וגו'. (לג, ח)

יש לדקדק דבכל מקום נאמר בתורה "אורים ותומים", ולמה הכא כתוב מקודם תומיך ואח"כ אוריך. ונראה דהנה כתב רש"י תומיך ואוריך כלפי שכינה הוא מדבר. והנה הטעם שנקרא אורים ותומים הוא משום דכששאלו שום דבר היו האותיות שבחשן מאירים, ואחר כך התלבש הכהן ברוח הקודש לצרף המילין בתמימות ובשלמות (עיין יומא ע"ג). והנה כל זה הוא לגבי הכהן, שמתחלה היה מאיר ואח"כ הוא מתמם את התיבות יחדו, על כן נקרא אורים ותומים. אבל גבי השכינה היה כל הענין נראה בתמימות מקודם, ואחר כך האיר את האותיות החשן לצורך ישראל ועל כן מוקדם תומיך לאוריך. (הגה"ק מהר"ל דיסקין ז"ע)

שמח זבולון בצאתך. (לג, יח)

אמר הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע שמחה היא עצה לפרנסה כמו"ש (דברים לג) שמח זבולון בצאתך פירש"י הצלח בצאתך לסחורה. למה הוציא הכתוב הצלחה בלשון שמחה, ולא עוד דכתיב שמחה עוד לפני שהתחיל בעסק כי בדרך כלל אחרי שעסק יכול לשמוח אלא ע"י השמחה יהי לו הצלחה עכ"ל. ובזה יובן על והיית אך שמח תרגם יונתן ברם חזון באצלחותא, היינו ע"י החדוה יהיה לו הצלחה וכאמור. (אמרי שאול)

ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך. (לג, יח)

פירש בו החיד"א זצ"ל, דהנה יש פלוגתא בהראשונים במי שמתנהג כיששכר וזבולון שזה עוסק בתורה וזה בפרקמטיא ומפרנסו שע"ז יש לזבולון חלק לעוה"ב, האריך יהיה אם העוסק בתורה לומד שלא לשמה, דמהר"ש פרימו ס"ל דכיון שזבולון עושה מצוה שלו לשמה מגיע לו על זה עוה"ב. וכתב החיד"א שמשם רבינו הכריע כאן דפשיד יש לו שכר, ואמר שמח זבולון בצאתך, ואל תדאוג שמא יעסוק יששכר בתורה שלא לשמה, רק תשמח כי בכל אופן תקבל עוה"ב כיון שאתה נותן לשם שמים, עכדה"ק. אך קשה דהלא התיבה שמח קאי גם על יששכר הנזכר בקרא, ואם מיירי הכתוב שהוא לומד שלא לשמה עד שהוצרך לשמח את לב זבולון, למה ישמח הוא. ונראה דהנה מה שמגיע לזבולון עוה"ב בעת שיששכר עוסק בתורה לשמה, הוא משום שמביא את יששכר לידי עוה"ב מתוך שמספק לו את כל צרכיו. ולפי זה הלא הכריע משה רבינו דזבולון יש לו בכל אופן עוה"ב, ומי גרם לו העוה"ב, יששכר, במה שנתפרנס ממנו, וא"כ גם יששכר ישמח, דאף שעסק שלא לשמה, הלא גרם עוה"ב לזבולון, והגורם עוה"ב לחבירו, מקבל גם הוא עוה"ב, ובכן יהא לו חלק בעוה"ב של זבולון. (צמח דוד)

וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון (לג, כא)

פרש"י ראה ליטול לו חלק בארץ סיחון ועוג שהיא ראשית כיבוש הארץ, כי שם חלקת כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה קבורה מחוקק והוא משה עכ"ל. מקשים בכאן משמע שהטעם שראה ליטול חלק בארץ סיחון ועוג לפי

שידע שעתיד משה ליקבר שם, ולעיל בפרשת מטות (במדבר ל"ב א') איתא טעם אחר דכתיב ומקנה רב היה לבני ראובן דמשמע שהטעם היה מחמת מקנה רב ולא מחמת קבורת משהויתורף במה שכתב הרמב"ן בפרשת מטות (ל"ב ב') שבני גד הם נתנו העצה לבני ראובן לבחור להם ארץ סיחון ועוג, שכן מצינו שבכך הפרשה מזכיר הכתוב בני גד קודם בני ראובן, ורק בפסוק ראשון ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד הקדים ראובן לפי שהיה הבכור וכו' ועי"ש. דמשמע מזה שאף על פי שהיה לו לראובן מקנה רב לא היה מבקש ארץ סיחון ועוג אם גד לא היה נותן לו העצה, ואם כן טעם מקנה רב אינו טעם כדאי, אלא ששבט גד שידע ששם חלקת מחוקק משום הכי נתן העצה לראובן, ולפי שהטעם זה תלוי במיתתו של משה ולא היה מן הראוי להזכירו, ועוד שלא היה מועיל רק לבני גד ולא לבני ראובן, משום הכי שם בפרשת מטות הזכיר הטעם של מקנה רב וכאן רמז הטעם האחר ושניהם אמת (זרע שמשון)

אין כאל ישרון רוכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים. (לג, כו)

נראה לבאר את הפסוק, דהנה כתיב כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמון, ואיתא בזוהר הקדוש בהקדמה דדוקא בגוים אין כמון, הא בישראל יש צדיקים הדומין כביכול לקונו, והיינו כי מה הקב"ה מחיה מתים אף אליהו ואלישע החיו מתים, מה הקב"ה מוריד גשמים אף אליהו עשה כן, אך עוד מבואר בזוהר הקדוש בפסוק אין קדוש כד', דאף שיש צדיקים קדושים אין קדוש כד', כי אין בלתך, דהקדושה של הצדיקים אינה באה כי אם מד' אבל קדושת הקב"ה בעצם הוא, ובדבר הזה הוא בהנסיים ונפלאות שצדיקים עושים דוגמת הקב"ה, דמ"מ אינו דומה הנסיים שעושה הקב"ה שבעצמו הוא עושה אותם להנסיים של הצדיקים שפועלים רק בעזרתו של הקב"ה וזה שאמר הכתוב, אין כאל ישורון, דאף שישורון עושה לפעמים נפלאות, מ"מ אינו דומה לאל, ומדוע, לזה אמר רוכב שמים בעזרך, כי אין ישורון פועל ישועות כי אם בעזרת רוכב שמים ולא מאליהן, משא"כ ממ"ה הקב"ה. (נועם מגדים)

אשריך ישראל מי כמוך עם נושא וכו'. (לג, כט)

הענין הוא דאסור להתגאות, רק זה מותר שלא לירא משום דבר, להתגאות שיש לו פטרון אביו שבשמים, ואפשר על זה רמזו חז"ל (סוטה ה') שמיני שבשמינית מותר, ועל ידי זה הורג הקליפות. וזהו שאמר אשריך ישראל מי כמוך עם נושע כו' ואשר חרב גאותך, רצה לומר דזה הגאון שאתה יודע שהשי"ת מגן עזרך, הוא לך חרב, שעל ידי זה תהרוג אותם, ואתה על במותינו תדרוך, כלומר על ידי גאון שלך, הקליפות שמכונה בשם במה (פרדס רמונים שער כג ערך במות), לשון גבהות, תדרוך, דעל ידי גאותם תהרוג אותם, דהם מתגאים בעצמם ולא בהשם יתברך. (קדושת לוי)

ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים. (לד, י)

מהו "ולא קם", היה לו לכתוב "ולא יקום" נביא בישראל כמשה. אלא, אחת ממעלות משה רבינו על כל שאר הנביאים היתה, שכל הנביאים נפלו בהגלות אליהם הקב"ה, ואילו משה היה עומד שעה שה' דיבר עמו פנים בפנים. זהו שאמר הכתוב "ולא קם עוד נביא בישראל וגו'", כלומר, שלא יהיה עוד כמשה רבינו אשר ידעו ה' פנים בפנים, והוא "קם" ולא נפל, כי הם כן נפלו על פניהם (הגה"ק האלוף רבי שמשון מאוסטרופלי ז"ע)

ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים. (לד, י)

וגו' בראשית ברא אלקים וגו'. (א, א) ולכאורה קשה דהוי ליה למימר ולא קם עוד נביא בישראל. ויש לפרש על פי מה שאמרו חז"ל משה מן התורה מניין, דכתיב בשגם הוא בשר והביאור בזה על פי הנודע דמשה רבינו נקרא איש הוא האלקים יען שברוב קדושתו נזדכך בשר גופו להיות כולו צורה רוחנית ומלאכית, וידוע דהשם של האדם הוא שם נשמתו על דרך הפסוק נפש חיה הוא שמו, אמנם מי שהפך חומרו גם כן לרוחני ממילא נקרא גם גופו בשמו, וזה הוא שאלתם, משה מן התורה מנין, כלומר היכן מרומז בתורה גודל מעלת מדרגת משה רבינו עד כמה הגיע, ע"ז אמר שמרומז בפסוק בשג"ם בגימטריא עולה משה הוא "בשר" דהיינו שגם "בשרו" נקרא בשם משה כמו נשמתו, וזהו ע"כ יען שהפך גם חומרו לבחינת אלקים ולכן נקרא גם גופו בשם משה א"כ בזה נוכל גם לדעת עד כמה עלה ונתעלה משה רבינו להיות לגמרי צורה רוחנית, והנה בזה מבואר שמשה רבינו היה כמו בראשית בריאות העולם קודם חטא אדם הראשון שהיה כותנות אור באל"ף ולא כותנות עור, יען שגם הגוף היה מזוכך ומקודש להאיר באור צח ומצוחצח

ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל (לד, יב). בראשית ברא אלקים וגו'. (א, א) נראה לקשר סוף התורה לתחלתה, כי כתב בספר הציוני דלכל היד החזקה קאי על כפיית ההר על בני ישראל בעת קבלת התורה. והנה אמרו בגמרא על זה מכאן מודעא רבה לאורייתא, שישאל יכולין לטעון שבאונס ניתן להם התורה ופטורין מלקיימה. והקשה הפרשת דרכים דהא דינא דמלכותא דינא אף בע"כ של העם. ותירץ דמלך שאינו מושה גזירתו על כל העם כולו ליכא בזה דינא דמלכותא דינא. אך כתב הישמח משה דאם נאמר דכל העולם נברא בשביל ישראל, וכל העכו"ם אינן בגדר נבראים גמורים והם רק כקליפת הפרי, אז נחשבו ישראל ככל בני המדינה, והדבר דומה למלך שגזר רק על בני האדם ולא על המקצת שאז שפיר נחשב מושה גזירתו על כל בני מדינתו. וזה ולכל היד החזקה, זה כפיית ההר, וקשה דא"כ אנוסים המה, וצ"ל דאמרין דינא דמלכותא דינא, ושפיר הוי מושה גזירתו לכל, כי בראשית ברא אלקים בשביל ישראל שנקראו ראשית, דכל הבריא בשביל ישראל ושאר הברואים אינן נחשבים כאנוסים, וע"ד שאמרו אתם קרוין אדם ולא אומה"ע.

ועל דרך שפירש הרמ"ע מפאנו ז"ל כי הפסוק האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב, כי קודם החטא היה האדם מוכשר בכל אבר ואבר לעשות הפעולה מה שהלב עושה עכשיו להתבונן ולחזות בנועם ה', אמנם על ידי מה שראו בעיניהם העץ הדעת והתאוות תאוה על ידי זה נתגשם איברי האדם ולא נשאר רק הלב מזוכך להבין ולהשיג וזה שאמר כי "האדם" יראה לעינים אצל חטא עץ הדעת זה גרם אשר על ידי זה ה' יראה אך "ללבב" שרק הלב יוכל להתבונן מגדולת השי"ת ונפלאותיו, אמנם הצדיקים שזיככו אבריהם אצלם באמת גם עדיין כל האיברים שוים. **ולפי זה אתי שפיר** "ולא קם נביא" שישאר "עוד בישראל כמשה", והרבותא בזה שאם אמנם אשר ידעה ה' פנים אל פנים בשמים ממעל ואעפ"כ לא נתפרד הגוף מהנפש אך בא חזרה ונשאר עוד בישראל על הארץ מתחת. משא"כ בשאר נביאים, וזה היה יען שמושה רבינו בא למדרגה הנשגבה להיות כמו בעת בראשית ברא אלקים דאז קודם החטא היה הגוף מזוכך באור קדושה, כמו כן זכה משה רבינו להעשות לגמרי צורה רוחנית ועל ידי זה היה האפשרות שאף שהיה בשמים ממעל אעפ"כ נשאר בישראל. (הגה"ק רבי עקיבא אייגר זי"ע תקכ"ב-י"ג תשרי תקצ"ח)

דברי תורה מרבנותינו הק' מבעלזא

לעיני כל ישראל. (לד, יב)

זכיתי לשמוע מפי קה"ק אדמו"ר מרן מהר"ד זי"ע בשנה הנ"ל שנעץ סוף התורה בתחילתה, דהנה רש"י ז"ל מפרש על הפסוק לעיני כל ישראל ששבר מרע"ה הלוחות לעיני כל ישראל, והקשה היתכן שהתורה הקדושה תסיים בענין שבירת הלוחות, הלא מצינו בכמה מקומות שאם הסיום אינו בדבר טוב אז תקנו לכפול הפסוק שמסיים בדבר טוב כגון בקהלת שמסימין סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא וגו', וכן בהפסרה של שר"ח **וכהנה**. וא"כ למה מסיימת התורה הקדושה בענין שבירת הלוחות, ופירש כך והנה ש' מאבי הק' ז"ל לפ' מאמר חז"ל (ספרי במדבר י', ל"ד מובא ברש"י שם) שאמרו בשעה שיצאו ישראל למלחמה היו הולכים עמהם הארון עם השברי לוחות ולמה לא היו לוקחים הלוחות השלימות, **ופי עפ"מ** שש' מזקנו הק' ז"ל מסקאל שש' מרבינו הק' מו"ה דובער זי"ע, לפי מאמר חז"ל (ר"ה כ"ג ע"ב) מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה, דהנה העכו"ם נמשלו לחמה, וישראל ללבנה, והעכו"ם שעושים איזה דבר ישר המה מחזיקים א"ע לשלמים משא"כ ישראל כל מה שהם עושים דברים טובים המה מקטינים עצמם ומחזיקים עצמם פגומים, **וזה"פ** מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה היינו שמעולם לא היה לעכו"ם שנמשלו לחמה מדריגה זאת להחזיק את עצמם לבעלי חסרון ופגומים כבני ישראל שנמשלו ללבנה כנ"ל וזה"פ שהיו נושאים עמהם השברי לוחות היינו לרמז שהיו מחזיקים עצמם כשבורים ופגומים ולא כשלמים, **ולפי"ז** שפיר מסיימת התורה הקדושה בדבר טוב ומעלתם של ישראל כנ"ל. והנה רש"י ז"ל פ' על בראשית ברא לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, ומה טעם פתח בבראשית שאם יאמרו האומות ליסטים אתם שכבשתם ארץ ז' עמים וכו'. **ולפי"ז** שפיר נעץ סוף התורה עם תחילתה לעיני כל ישראל היינו שצריך להיות בבחינת שברי לוחות כנ"ל בעת בראשית ברא אלקים, דהיינו כשיוצאים למלחמה כנ"ל שהיו מוליכים עמהם את השברי לוחות בשעה שיוצאין למלחמה, וכיון דמהאי טעמא פתח בבראשית להורות שבדין כבשו את ארץ ישראל.

והם תכו לרגליך. (לג, ג)
פירש"י שהרי תכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגלך בסיני. ולכאורה הוא נגד הגמרא (שבת פ"ח ע"א) שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית וכו' ונראה דהכוונה שהשי"ת הגביה את ההר למעלה באויר וראו ישראל שרצון השי"ת שיקבלו את התורה במסירות נפש, חכו עצמן לתחתית ההר, והיו אז בסכנה גדולה שמא יפול ההר עליהם, ואמר להם אז הקב"ה אם אתם מקבלים את התורה באופן הזה להיות מוכן למסירות נפש עבור התורה מוטב, וכל הרוחות שבעולם לא יזיזו אתכם ואם לאו וכו'.

וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו ממגד וגו'. (לג, טז)

תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו בכור שורו הדר לו וגו', ודקדק אא"ל למה הכניס באמצע הברכה "תבואתה לראש יוסף", ולא מצינו כן אצל שאר השבטים ואמר, דבתחילה נתברך יוסף בכל ההשפעות הטובות - ממגד שמים מטל וממגד תבואות שמש וכו' ודברים אלו צריכין להיות מושפעים לעולם תמיד, ואח"כ בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים יגנח, שזהו רק כשצריכים למלחמה, אבל התכלית שיהיה שלום בעולם, ע"כ מפסיק באמצע עם "תבואתה לראש יוסף", כי הברכות הראשונות ברכו שההשפעות טובות יהיו תמיד, אדק"ל **וי"ל ההמשך** "ולקדקד נזיר אחיו", דרש"י ז"ל פירש: "שהופרש מאחיו במכירתו", ובזה"ק אי' דמה שנמכר יוסף למצרים הי' נס לנו שע"י שקידש את ארץ מצרים - ערות הארץ, יכלו בני' להתקיים שם עד הגאולה, **וההכנה הזאת** של יוסף היתה לא רק לגלות מצרים בלבד אלא גם לכל הגלויות, שיכלו בני' להתקיים עד הגאולה, כי גלות מצרים כוללת כל הגלויות וע"כ אמר "תבואתה לראש יוסף", וכל הברכות הללו יבואו לו בגלל ולקדקד נזיר אחיו שנמכר למצרים, דכמו שהוא עשה לנו הכנה לתמיד, כן יושפעו הברכות

ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד. (לג, כז)

נראה לפרש, דבאמת השי"ת מגרש את האויב, אלא שאומר לנו "השמד" דהיינו שאנחנו נעשה איזו פעולה, אבל באמת הכל הוא מה' ית' שמו.

סיפור על פרשת השבוע

עם כל זה הלא היה שעתו האחרונה מחיי העולם, אשר הכין פעמיו למרום, אשר לא יוכשר לדבר אז עם כל אחד ואחד, לכן ברכם רק בכלל, וזה שנאמר וזאת הברכה וגו' את בני ישראל, היינו בכלל ישראל ולא בפרט, לפי שהיה לפני מותו. **וכמו כן** אמר גם לבני קהלתו: הנה יודע אני מך ערכי מקודם, ואת אשר נהיית בתורה ובמדות רק על ידכם, לפי שבחרתם אותי להיות רועה צאן קדשים עדת פרעשבורג, ובדין היה ראוי להביע לכל אחד ואחד מכם תודתי, אמנם הוא לפני מותי, לכן אברך אתכם בכלל! עכ"ד.

הגה"ק בעל קול אריה זי"ע, סיפר קודם פטירתו, איך אמר מורו הגה"ק בעל חת"ס זי"ע לפני מותו באסיפת קהלתו ליציאת נשמתו, בזה"ל: נאמר וזאת הברכה וגו', כי משה ידע והבין שכל גדולתו ברום המעלות השיג רק על ידי ישראל, שזכה להיות מנהל בצווי השי"ת ע"ד שמצינו אפי' ריש גרוגותא משמיא מוקמי לי, כי לולי זאת לא היה ראוי ונכון גם כן שיתן לכל אחד ואחד קודם פטירתו מהם תודתו, כי כל אחד ואחד היה מסייע לגדולתו, ובאמת היה זאת חפצו ומגמת לבבו. אולם אף שמצינו במשה לא נס ליחו, וכחו אז היה כחו גם בעת פרידת נשמתו,

הרה"ק רבי יעקב יוסף ב"ץ מפולנאה זי"ע בעל "תולדות יעקב יוסף" ב"ד תשרי תקמ"ב

ואילו הלמדן, קם בהשכמה במתינות וביישוב הדעת, למד שיעוריו תמידין כסדרן, שהה שעה קלה ומכוון ליבו לשמים. יצא לבית המדרש והאריך בתפילות הרבה, חזר לביתו, אכל ביישוב הדעת ולמד בהרחבה, כשהוא אינו מאחר למנחה – מעריב. בסוף היום היה שב לביתו ביהירות, כשהוא מחשיב עצמו לצדיק ולחסיד העושה רצון קונו.

לפעמים נפגשו השנים ליד הבית, שלא מרצון פרצה מליבו של הפועל אנחת כאב על מצבו הרוחני, והלמדן עושה את דרכו ברוב חשיבות, בזרקו מבט של זלזול וביטול. לעומת שכנו היתה נראית בת שחוק על שפתיו, משל אומר: ראה, בוראי מה ביני לבנינו...

חלפו כך ימים ושבעות, חדשים ושנים, עד ששניהם, הלמדן והפועל גם יחד נפרדו לעולמם. עלה הלמדן לשמי רום ומיד נשמע הד קולו: "באתי לכאן ותלמודי ביד". אבל, התערב הקטיגור, הוא התגאה על שכנו הפועל העני, הוא היה זורק לעומתו שחוק קל של זלזול. הביאו מאזניים, שמו את כל תורתו ותפילתו של הלמדן על כף אחת, ועל הכף השניה את השחוק, וראה זה פלא – השחוק הכריע את הכף.

אחריו הגיע הפועל – "אין בידי לא תורה ולא עבודה", אמר. ושוב הביאו את המאזניים, העמידו את שנות חייו הרבות על כף אחת, ואת האנחות על מצבו הרוחני על הכף השניה, ופלאי פלאים: האנחות הכריעו. סיים "המגיד הזר", הבעש"ט הק' את סיפורו זה, עזב את המקום ויצא מן העיר.

ה"תולדות" נכנס לבית המדרש כשהוא מהרהר בדברים ששמע, הדברים חדרו בליבו עמוק, ולכן לא האריך בתפילתו, רק נחפז לעשות דרכו לרדוף אחר המגיד הנעלם, עד שהגיע אחריו למעזיבז, ונעשה תלמיד מובהק למורו הבעל שם טוב הק'.

ובלילה הי' חתונה אצל יהודי אחד מתושבי העיר אשר היה מקושר להבעש"ט הק', והבעש"ט הק' הי' בחתונה, באמצע החתונה הרגיש הבעש"ט הק' שהרב עומד מאחורי החלון בכדי לתהות על קנקנו, מיד ענה הבעש"ט הק' והתחיל לספר לקהל הנאספים: אספר לכם סיפור מהרב דקהלתכם הוא צדיק וגאון עולם באמת, ובשבת שלפני פסח שקורין אותו שבת הגדול רצה הרב בקהלתכם לדרוש מעניני דיומא, והי' רוצה ללמוד הדרשה בביתו מקודם, אמנם לא הי' לו מקום בביתו כי הי' צר דירתו מאד ובפרט קודם פסח מבערין הכל מהבית כדי לעשות הי"ט של פסח בהכשר גמור וסליק לאגרא ללמוד שם הדרשה מקודם ויהי בעת למודו צמא מאד למים ולא הי' רוצה לבטל מלימוד וראה פתאום אחד רץ עם ב' כדי מים על כתיפו וביקש מאתו ליתן לו מים לשתות אבל השואב מים לא השגיח לדבריו והי' כאשר שינה ושילש כן השואב מים אז סליק מאגרא הרב דקהלתכם והכה אותו על לחיו וגער בו בנזיפה אם אני רב ואב"ד דפה צעקתי כמה פעמים ולא תשגיח אותי לרחמה לזה אני מכה אותך, וכאשר סיים הבעש"ט הק' את דבריו אמר כי לא הצדק הי' עם הרב שלכם כי הרב דקהלתכם לא ידע מזה כי הוא הי' אחד מל"ו צדיקים והי' אץ וממהר מאד להביא מים לשם מצה של מצוה שלא יתחמץ העיסה, וכאשר שמע הרב בעל התולדות את זאת הי' נבהל ומשתומם מי הי' שסיפר לו את זאת הלא הרוח הקודש דיבר בו ותיכף ביקש לילך לשלחן הטהור של הבעש"ט הק' זי"ע כי הדברים האלו הי' לפלא בעיניו, אמנם מרוב התנגדותו חזר בו ואמר כי אפשר הי' בכאן השואב מים אצל הבעש"ט הק' וסיפר לו המעשה הלזה. **ויהי כאשר הרגיש הבעש"ט הק'** איך שלבו עוד נוקפו להאמין לזה אמר עוד להאנשים מקהלתו יש לי עוד מעשה אחד מהרב שלכם אמת שהוא גאון וצדיק, אמנם כאשר הגיע ליל ת"ב אחר הקינות

הכהן הגדול רבי יעקב יוסף ב"ץ נצר לקדושי קמאי רבותינו הראשונים כמלאכים, המקובל האלקי **רבי שמשון מאוסטרופולי הי"ד** זי"ע שהעידו בו צדיקי הדורות שקיננה בתוכו נשמת משיח בן יוסף ונהרג על קידוש השם בימי האמים בשנת ת"ח, והגאונים הקדושים עמודי ההלכה ושרי התורה הנוצעים בצדקתם מרנן ה"תוספות יו"ט" וה"יסוד יוסף" זי"ע, נולד לאביו רבי צבי הכהן, זמן לידתו בשנת ת"ל בערך, כך שהאריך ימים ונפטר בגיל למעלה ממאה ועשר שנים, היה מתלמידיו הגדולים של הגה"ק הפני יהושע זי"ע, ומעניין כי בעוד שמנהגו הוא לצטט דברים בשם חבריו גדולי החסידות, מלבד למעלה ממאתים פעם שהוא מזכיר את רבו הבעש"ט הק' זי"ע בסילודין בשם "שמעתי ממורי", הרי אינו מרמז מי היו רבותיו הראשונים ואינו מעלה זכרם או מדבריהם בספריו, כפי הנראה לא העריך את כל מה שחידש בטרם נגה עליו אור החסידות. כל הידיעות אודות דרכו לראשונה מצטמצמות אך ורק בזה שהרבה להסתגף ועסק בקבלה, יתר על כן מוצאים אנו סמוכין לכך כי גם בעת שהצטרף לחסידות עוד המשיך בסיגופיו. במכתב רבו שכתב אליו "בגזירת עירין ובצירוף קוב"ה ושכינתיה לבל יכניס עצמו ח"ו בזה ומבשרך אל תתעלם ח"ו להתענות יותר מהצורך והחיוב".

מרן הבעש"ט הק' שהרגיש ברוח קדשו את גודל קדושתו של רבינו שאף בכל לבו לקרבו לחבורתו והצליח לברך על המוגמר. רבינו היה כבר למעלה מגיל שבעים בשעה שנתחוללה בו מהפכה נפשית עמוקה, בהתקרבו לאור המאיר שזה עתה החל לזרוח. הוא עצמו מגדולי גאוני הדור, בעל מעמד מכובד ביותר, הן כרב של קהלות נודעות, אשר בידו סמכויות בלעדיות בשטח ההוראה, כיחיד מומחה המוסמך להתיר עגונות, והן כגאון אדיר בכל מקצעות התורה, ובנוסף לכך מפורסם בחסידות ופרישותו, מקובל אלוקי ויחד עם זה פה מפיק מרגליות בדרוש וברמז. **זאת ועוד, הכהן הגדול מפולנאה** נודע בתקיפותו, ובתחילת התעוררות החסידות יצא חוצץ נגדה, ולפתע שינה דרכו בצורה קיצונית, בהיותו נושא דגלה בהפצת תורתה, ובדביקותו ללא סייג ברבו אור שבעת הימים.

התקרבותו להבעש"ט הק' זי"ע בערך בשנת תק"ג. **הבעש"ט הק' זי"ע** נסע פעם לשאריגרוד, שם כיהן ברבנות הרה"ק בעל התולדות זי"ע, והבעש"ט הק' ביקש לקרבו אליו. עת בא הבעש"ט הק' העירה נעמד ברחבה שלפני בית המדרש, והחל לספר לנוכחים עובדות והנהגות הוד. בא השמש לפתוח את בית המדרש, והתעכב בדרכו ליד הבעש"ט הק' כדי לשומעו. התקרב השמש על ידו, האזין לדברות פיו, וליבו נמשך אחר נופת צוף אמרתי. נשאר השמש על מקומו למשך שעה ארוכה, בעוד שהוא שוכח מתפקידו בפתיחת דלתות בית המדרש. כך באו אחריו אנשים, לתורה ולתפילה, והתעכבו אף הם ליד המגיד הזר, כשהם מקשיבים ברצון לדבריו. הקהל סביב לבעש"ט הק' הלך וגדל, ובית המדרש סגור על מסגרו.

והנה הגיע המרא דאתרא, ה"תולדות" הק', והקפיד מאד, ביטול תורה וביטול תפילה! הרב השתאה לדעת מה היום מיומיי? הקהל עומד ברחבה, מאזין לסיפורי מגיד, הגומר סיפור אחד ומיד מתחיל סיפור שני ושלישי, ומרחוק מהדהד קולו: מעשה בשני יהודים שגרו בבית אחד, תלמיד חכם שתורתו אומנותו, ופועל עני שעמל ליהנות מיגיע כפיו, בכל יום ויום השכים הפועל לפנות בוקר, רץ במהירות לבית המדרש, התפלל שחרית בחטף וכלאחר יד ומיהר לעבודת הפקר, להרוויח פת חרבה ומים לחץ. לעת ערב איחר לבוא לביהמ"ד, חטף תפילות מקוטעות, נרדם בעמידה או בישיבה, וחזר לביתו שבור ורצוף, כשנפשו עגומה עליו.

את מרותו, אך לא כן אנו אף שראינו בעינינו תחית המתים בפועל, כיצד החיה הבעש"ט הק' את בנו של מוכסן אחד, בכל זאת עדיין לא החלטנו להכניע את עצמנו לפניו, ורק בשעה שהרגשנו בו מסירות נפש כפשוטה לקיום מצוה דרבנן, היה זה כאשר באחד מנסיעותיו לא עלה בידו ליטול ידיו לתפלה מאחר שלא היה מים במקום, וכשראה שבליט ברירה יהיה עליו להתפלל ללא נט"י נשתטח ארצה וזעק "אם חלילה אעבור על דבריהם ז"ל איני חפץ לחיות" באותה שעה ביטלנו עצמנו לפניו וגמרנו אומר להשמע לכל היוצא מפיו.

מוכא ב"זוהר חי' להרה"ק רבי יצחק אייזיק מקומרנא זי"ע (פרשת תרומה סב, ב) כי על כגון דא [עישון הלולקא של מרן הבעש"ט הק'] התכוין האריז"ל באומרו שעסק היחודים גדול מן עסק התורה, אמנם מצוין להלן "ומרן היה גאון מופלג עוסק בתורה כל ימיו ושבתו מי ימלל, מי ידמה לו ותלמידו הקדוש מוהר"י [הוא בעל ה"תולדות"] אמר קודם פטירתו שמבקש מאת השי"ת שירויח בכל תורה ומצוות של כל ימיו, מה שהרויח רבו מרן הקדוש אור ישראל ביחודים שעסק בעת עישון פעם אחת את הלולקא" [ועיי"ש עוד סיפור נורא שהבעש"ט הק' הראה לתלמידו הגה"ק רבי דוד היילפרין זי"ע רבה של אוסטראה "את השמים החדשים שברא ביחודים שעסק בעת עישון לולקא שלו, ונתעלף מו"ה דוד הנ"ל מאימה ופחד, וכל זה זכה על ידי עסק התורה לשמה ותפלה בציבור וטהרה במקוה כמעט בכל יום ויום, זה הדרך הסלולה ללמוד תורה ולהנות בה ולייחד היחודים להמשיך על עצמו אור המתוק מאור אין סוף להחיות כל עולמות וכו'" עיי"ש דבריו הנפלאים].

רבו הבעש"ט הק' העריצו ביותר ופעם אף התבטא "רבש"ע איני מבקש שכר על המעשים הטובים שעשיתי כי אם על אשר נתתי לך יוסילי כזה", וכשסבל רבינו מרודפין, השתדל רבו בכל יכולתו להקל מעליו סבלותיו "כדי לפקח צערו" וכשנתקרב ל"חבריא קדישא" הרה"ק רבי יוסף מקמינקא זי"ע הצביע הבעש"ט הק' על רבינו שעמד אז בתפלת מנחה, ואמר לרבי יוסף שהיה רגיל להתענות: עד שאתה מתענה כדי להכניע את הגוף החומרי שלך, מוטב שתלמד מיהודי זה כיצד הוא מתפלל, ומובטח הנך כי בתפילה מעין זו תשבר את יצרך. מכתב שכתב הבעש"ט הק': ב"ה ג' בהר תקי"ט פק"ק מעזיבז. שלום אל כ"ק הרב הגאון מופלא שבסנהדרין אביר הרועים קדוש וטהור וכו' מוהר"ר יעקב יוסף הכהן שליט"א.

אחדש"ה כמשפט לאוהבי שמו אודיעו לכ"ק כי בעזהש"י הוקל מעט מחלתי ובטח כ"ק רוצה שאתרפא בשלימות ע"כ ידע נא כי בזה תלוי הדבר שיבוא תיכף לבקרני וראה הכהן ונרפא כי באמת אגיד כי כלתה נפשי לו, לבי אומר לי כי בא מועד לחזות בנועם ה' וד"ל רק להשי"ת הישועה ושפתי כהן ישמרו אותי, ע"כ בוא יבוא ובזה יקיים נפשות רבות מישראל כי נפשי קשורה בנפשו, דברי הכותב בדמע מורו ורבו דו"ש ישראל במוהר"ר אליעזר בע"ש ממעזיבז.

הבעש"ט הק' שלח פ"א שלוחים לקרוא את התולדות הק' זי"ע לסעודתו, ובאו השלוחים חזרה וסיפרו להבעש"ט הק', איך שראו את התולדות הק' הולך בביתו מכותל לכותל ומריח בהכתלים, ואמר להם הבעש"ט הק', שהתולדות הק' הרגיש בוודאי איזה ריח טוב של קודש בביתו והלך לנסות להריח בהכתלים, מאיזה כותל נודף הריח הטהור והקדוש הלזה, אבל באמת ה' הריח הק' הזה מהתורה ותפלה ומעש"ט של התולדות הק' בעצמו.

רעו ועמיתו המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע העיד עליו שזכה לגילוי אליהו, ועוד מדריגות גבוהות מאד [הקדמת הרה"ק רבי שלמה מלוצק זי"ע ל"לקוטי אמרים - מגיד דבריו ליעקב" קאריץ תקמ"א. ההקדמה נדפסה בחיי רבינו ובה מתאר הכותב את רבינו "דברי קדשו של כבוד הרב הגאון קדישא ופרישא מוהר"ר יעקב יוסף הכהן נ"י ושם: ולפעמים היה מדבר - רבו המגיד - ואומר משבח הרב המובהק מוהר"י הנ"ל, ושמעתי מפיו הקדוש: מה אתה מתמה שהיה לו גילוי אליהו, ועוד מדריגות גבוהות מאד" **"הכהן הגדול"** זהו תוארו בפי הרה"ק רבי משה חיים אפרים זי"ע מסדילקוב נכד הבעש"ט הק',

בלילה היה לומד מדרש איכה רבתי ובכה בכיה גדולה עד למאד על חורבן בית המקדש ועל שריפת בית אלקינו עד שענינו זלגו דמעות כנחלים ולא היה ביכלתו עוד ללמוד יותר מפני רוב חולשתו והיה סועד את עצמו רגעים אחדים על משכבו וחלפו ועברו ברעיונותיו הצרות אשר עברו אז על בני ישראל לאין מספר בחורבן בהמ"ק ומאד לבו עליו דוי ובא אצלו אברך אחד אשר היה תמיד תלמידו והיה רואה איך שנתעלף ביותר הרב מקהלתכם והיה מדבר אל לבו ויעץ לו שיטעום להחיות את נפשו העגומה שלא יתעלף ביותר ולא רצה כי השיב לו הלא כעת ת"ב, עוד ועוד הפציר בו מאד בראיות ברורות איך שאסור לאבד עצמו לדעת, והשיב לו כי הרבנית ישנה ואין ברצונו להקיצה משנתה, אז אמר אני אתן לרבינו דבר מה להחיות את נפשו והביא פירות ובירך הרב דקהלתכם בפה"ע וכאשר בירך אזי נתיישב בדעתו מה עשה הלא ת"ב כעת ובירך ברכה לבטלה ומאד היה לו לעג"נ הברכה לבטלה הלזו וחישב בדעתו שודאי אברך הנ"ל הוא מצד הטומאה מסיטרא דמסאבותא ופער בפיו עליו צא טמא מביתי ונעלם מאתו והיה להרב גודל עג"נ מרוב צדקתו אשר בירך ברכה לבטלה. ומרוב דאגתו ומר נפשו נתיישן,

והיה חולם לו חלום איך שהולך לטייל בפרדס בעירו וראה איך שהגן הזה הוא נאה ויפה מאד והיה חידוש גדול אצלו כי ידע בטוב שבעירו לא נמצא פרדס כזה והבין באם יש בכאן גן כזה בטח יש בכאן שומר הגן והלך לארבע רוחותיו עד שמצא אחד יושב בתוך הגן ושאל הרב את השומר למי הגן הזה נאה למאד אשר גן כזה לא ראיתי מעולם ולמי שייך הגן הזה, והשיב לו הגן הזה שייך להרב מפה, ואמר לו הלא אני רב דפה ועני ואביון אני ומאין בא לי זה, והשיב לו מזה הברכה לבטלה מת"ב בלילה ברא גן הזה לצד הטומאה והיה דואג מאד ומתאבל על זה ועניו זלגו דמעות לאין מספר איך יתקן את זה, ושאל להשומר הגן עם מה יוכל לתקן את זאת, והשיב לו אם יעקור האילנות עם השרשים אזי יהיה התיקון, והקיץ תיכף משנתו והיה נזכר המעשה של הברכה לבטלה מזה האברך ודאג בעצמו כי החלום אמת ואם מה יוכל לתקן איה איפה הוא התיקון לעקר השרשים ובכה בכיה גדולה למאד והיה רוצה לאמר תהלים ונזכר כי היום ט"ב ואין אומרים תהלים בט"ב והיה דואג בקרבו כל היום והיה הולך כאיש מבוהל אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל,

ותיכף אחר ט"ב קם בחצות הלילה ולקח הספר תהלים ואמר **בקול רעש גדול ספר ראשון שבתהלים** עד שחרד מזה כל הפמליא של מעלה ובא אחד אצלו ואמר לו דע כי הפירות נשרו, ואמר **גם כן ספר שני שבתהלים** בקול רעש גדול ובא אחד ואמר לו דע כי העלים נשרו, ואמר **גם כן ספר שלישי שבתהלים** בקול רעש גדול ובא אחד ואמר לו כי הענפים הקטנים נפלו,

ואמר ג"כ ספר רביעי שבתהלים בקול רעש גדול ובא אחד ואמר לו כי הענפים הגדולים נפלו, ואמר ספר חמישי שבתהלים ובא אחד ואמר דע שהדקלים עצמם נפלו ארצה, ואמר הבעש"ט הק' אבל השרשים עצמם לעקור צריך ללמוד אצלינו כי עוד אין בכחו לזה, והיה כאשר שמע זאת הרב בעל התולדות אמר איה איפה יודע מזה המעשה אין זה רק כי ה' דובר בו והלך תיכף לקבל פני הבעש"ט הק' הקדוש זי"ע, ויהי כאשר הרגיש הבעש"ט הק' אשר הרב בעל התולדות הולך אמר למשמשו לפתוח הדלת שיבוא הרב הנ"ל לביתו והרב נפל לרגליו ארצה והיה בוכה מאד שיעץ לו לעקור השרשים ונתן לו עצה לזה, וכאשר באו ואמרו לו שעקר ג"כ את השרשים אזי נתן תשובות חן להרב הקדוש הבעש"ט הק' והיה מפרסם בכל העולם גודל קדושת הבעש"ט הק' ומאז היה הרב בעל התולדות לתלמיד מובהק לרבינו הבעש"ט הק' זי"ע. **אך מענין ביותר הוא המעשה המקובל בשם הגה"ק רבי אברהם דב אוירבאך מחמלניק זי"ע** חתן בת רבינו, שסיפרו כדי להורות לרבים אמונת צדיקים שלימה, וכך סח רבי אברהם דב, שמעתי מחותני זקני שאמר: לכם קל מאד לבחור לעצמכם רבי ומדריך ודייכם בנסיעה אחת כדי לקבל עליכם

המקדים לפני מובאה של רבינו "בספרים הקדושים של הכהן הגדול הרב מפולנאה" (דגל מחנה אפרים וישב ד"ה וימאן) ואמנם בתואר זה הוכתר ע"י רבו הבעש"ט הק', שאמר לתלמידיו כי כשיבוא משיח יהיה רבינו הכהן הגדול.

אותה הערצה ללא גבול, היתה גם נחלת אחיו הרה"ק רבי ברוך ממז'יבו זי"ע, שביקש והתפלל: ולמהוי אנא פקידא בגו צדיקא, רבש"ע אהיה אנכי נמנה בין הצדיקים וכו', איך מיין [כוונתי] עם הרה"ק רבי פנחס מאוסטרהא [קורין] ועם הרה"ק מפולנאה" (בוצינא דנהורא, שם עמ' קלב). ואין כל תימה בדבר מאחר שב"אגרת הקודש" המפורסמת של הבעש"ט הק' לגיסו הרה"ק רבי גרשון מקיטוב זי"ע, שנדפסה לראשונה "בספר הקדוש של הרב מפולנאה" (דגל מחנה אפרים בשלח) מעיד הוא על רבינו "כי מעשיו רצויים לפני השם יתברך וכל מעשיו לשם שמים" כך זכה רבינו להערכה מופלאה תוך כדי חיבה יתירה מרבו הקדוש מורה דרך החסידות שהיא "הארת תורת המשיח".

רבו שחיבבו ביותר לא העלים ממנו דבר וגילה לו גם את הגילוי הנפלא על סוד קבלתו מפי אחיה השילוני, וכמו שכתב רבינו בספרו הפשוטות מפליאה "אחיה השילוני שקיבל ממשה רבינו ע"ה והיה מיוצאי מצרים ואח"כ מבית דינו של דוד המלך ע"ה והיה רבו של אליהו הנביא ורבו של מורי זלה"ה.

עבודתו הקדושה היתה למעלה מכח אנוש, בכל לילה בחצות היה בוקע את השלג שבנהר, ובהיותו במים למד משניות מסכת מקואות וכוונות המקוה להאריז"ל, ולאחר מכן טבל עצמו ש"י טבילות. חתן בתו הגה"ק רבי אברהם דב אוירבך צוק"ל רבה של חמלניק שביקש אף הוא להתנהג כך, נתקל בהתנגדותו מאחר שדבר זה כרוך בסכנת נפשות. מסירות נפש זו לקונו היתה נחלתו גם במגעו עם הבריות, וכשנתקרב לחסידות גילה דעתו כי לפני שהכיר את הבעש"ט הק' לא ידע עדיין מה היא יראת שמים, ומשום כך כירסם הספק בלבו כיון שבתור רב הרי דן ופסק דיני ממונות ואולי נכשל ולא הורה כהלכה, ובפסקיו גרם להפסיד ממון שלא כדין, ולא נתקררה דעתו עד שעמד והכריז כי כל מי שיצא חייב בבית דינו ובלבו עליו יבא אליו ויקבל את כספו בחזרה. מסופר כי כתוצאה מהכרזה זו פיזר את כל הונו בסך ששים אלף זהובים, ולאחר מכן כשאזל כספו ונותר בעירום ובחוסר כל, משכן את טליתו כדי לפרוע לבעלי הדין את מה שנדמה היה לו כאילו חייב הוא לתת להם, ומאז נעשה למוכיח בפקודת רבו אבל תנאי התנה עמו הבעש"ט הק' שלא יזכיר שמו בדרשותיו. מובן מאליו כי לגודל דביקותו בתורת רבו, ותשוקתו הרבה לפרסם גדולתו לא יכל לעמוד בתנאי זה, ופעם אף ניסה להזכיר בדרשתו מדברי הבעש"ט הק', אך באותו רגע ניצבה לנגדו דמות רבו, ומאז פסק להיות מוכיח והחל לחבר את ספריו המפורסמים.

בכל לילה ולילה היה יוצא אל הנהר ושובר גזיזי דברדא ועומד במים הקרים עד צוארו והכיפה על ראשו ואת ה"שערי ציון" היה מניח על הקרח לידו ושוהה משך זמן בעבודתו הקדושה, ומדי כמה רגעים היה צועק: אוי לי מן הפניות! אוי לי מן הגיאות!... **וביאר הרה"ק רבי משה מקאברין** ואמר: מאוד הייתי רוצה בהפניות והגיאות של אותו צדיק! שאין הכונה על פניות ממש ח"ו, רק שמרוב קדושתו וזכות גופו היה נהנה ממש ומתענג מהתורה והתפלה, ועל זה צווח... **עבודתו היתה נפלאה** מאד בכח והתלהבות גדולה עד שבשרו מזדעזעת עליו, והיה רגיל לומר נקל לי לומר עשרה חילוקים מהתפלל שמונה עשרה אחת, אמר התפלה צריכה להיות בשמחה גדולה בקול גדול וידים המשמיעות קול שמחה ויחד עם זה בחמימות המלהבת אש כי העיקר שיש ניצוץ אש להתלהב, למה הדבר דומה לצורף שלמד לתלמידו פרק באומנתו ושכח להודיעו את העיקר שקודם כל דבר נחוצה גחלת אש, ע"י התפלה בחמימות יתלהב הניצוץ הפנימי, וכן הלימוד שלו וכל דבר שבקדושה היה עושה בכח וברעש. **בהתאם למה** שקיבל מרבו אודות מעלת התפילה הקפיד על אלו שתפלתם היתה "מצות אנשים מלומדה" וכדי לצאת

ידי חובה ואכן זכה ותפלתו עשתה רושם למעלה, ונפלאות מסופר על ערכה הנעלה. כי "היה מתייגע בכל כחו עד שבשרו היה מזדעזע עליו" מקובל כי בעת שהתנפלו גייסות הטטרים הפראיים על נמירוב הציל את העיר בתפלתו. בהקשר לכך סח הרבי ר' משולם זושא מאניפולי זי"ע כי כשנסע מאחיו לביתו עבר דרך עיר זולקובה וכשהגיע זמן תפילה עמד שם בבית המדרש להתפלל והיתה תפילתו "זכה וברורה כערך תפילות הבעש"ט הק'", וכשחקר אצל אנשי המקום אמרו לו כי כאן התפלל בעל ה"תולדות" בהיותו פעם בעיר זו. **בספה"ק תולדות יעקב יוסף** מובא כמה פעמים מה שמביא בשם רבו הבעש"ט הק' ופותח ב"שמעתי ממורי" וכו' מסיים "כן שמעתי".

וביאר הרה"ק רבי ברוך ממעזבוז ואמר: דהנה הלא ידוע שכשזקינו הבעש"ט הק' היה אומר תורה העלה בקדושתו את כל מה שעמד סביבותיו, והשולחן והכסא והתלמידים כולם היו מרחפים באויר, וכן תלמידו בעל תולדות יעקב יוסף כשהיה חוזר וכותב מה ששמע מרבו הק', היה באותה מדריגה דהיינו שהוא השולחן וכו' היו מרחפים באויר, ולכן חוזר ומסיים "וכן שמעתי" דייקא, דהיינו בזאת הבחינה והמדריגה.

אחר אשר כבר הופיע ע"פ תבל הספה"ק מהתולדות הק' זי"ע, נסע הרה"ק רבי ייבי זי"ע פ"א לפולנאה, לשאול לו פירוש ופשוט על איזה שמעתי ממורי הנמצא בספריו הק' ולקח הרבי ר' ייבי זי"ע אתו עמו גם בנו הצעיר, הוא ההצה"ק מו"ה אליקים געציל זי"ע מאוסטרהא, אשר הוא זי"ע אח"כ ספר המעשה הלזה לאנשיו. ששמעו ממנו הסיפור בהיותו עם אביו הרבי ר' ייבי זי"ע אצל התולדות הק' זי"ע הנה בעל התולדות הק' כבר היה זקן מופלג אז ושכב על ערש כידוע לסוף ימיו. וכאשר בא אליו הרבי ייבי זי"ע, ואחר אשר החזירהו שלום, שאל אותו מה טיבו ושאלתו, אמר לו הרה"ק הרב ייבי זי"ע שרוצה ממנו שיפרש לו הפשוט הנכון על השמעתי ממורי הא' האיננו מובן, וענה הרה"ק בעל התולדות הק' הנני מוכרח למסור לכם כאשר קבלתי. [והנה זאת ידוע אשר הבעש"ט הק' קבל תורתו הק' בפרט כאשר כל ישראל בכלל], ותיכף ראה הרה"ק הרבי אליקים געציל זי"ע בנו של הרבי ר' ייבי זי"ע, אשר הי' עומד אצל הרבי ר' ייבי זי"ע נתונה ידו בתוך חגורת אביו הק' זי"ע בפקודתו עליו, על כל העת היותו עמו שם, וראה אשר הבית נתמלא כולו עשן, ומסתו של התולדות הק' הגבי' א"ע למעלה מן הארץ הרבה, ונשארה תלויה באויר, וגם התולדות הק' בעצמו הגביה עצמו אלי' למאוד. וכאשר אך ראה שעוד אחד עומד אצל הרבי ר' ייבי זי"ע הרעיש מאד בעל התולדות הק' בקול, מי הוא זה העומד בכאן? וענה לו הרבי ר' ייבי זי"ע זה הוא בני, ותיכף כיסה אותו אביו הרבי ר' ייבי זי"ע עד לאחר החזה עם טליתו, באופן שלא הי' יכול לראות עוד, אך שמע קול הברה לבד לערך רבע שעה בקולות וברקים כאלו, וכל הבית והחלונות רעדו תחתם, אשר כמעט נדמה שנהפכה העיר, ותיכף אחר שעבר קול ההברה, הסיר הרבי ר' ייבי זי"ע טליתו מעל פניו וראה עוד הפעם איך שבעל התולדות הק' חוזר לאט לאט לתוך מיטתו, ואח"כ חוזרת המטה עצמה חזרה לאט לאט על הארץ, עד שנשארה עומדת ולאח"כ אמר הרה"ק רבי ייבי שעד אז דמותי שמבין כל השמעתי ממורי חוץ מאחד, עכשו הוא רואה שאינו מבין רק אחד,

הרה"ק רבי אברהם מפוריסוב זי"ע אמר כמה גדול אהבת חברים לש"ש, אפילו שאין אתה מכירו אם אתה רואה שהוא יר"ש ומאנשי המדות צריך להתחבר אליו ועי"ז מגיע שבח ותהלה להשי"ת, ומרגלא בפומיה לספר כי פ"א בא התולדות יעקב יוסף זי"ע להבהמ"ד דהבעש"ט הק' זי"ע וראה אברך אחד שהיה הולך וחוזר בתוך ביהמ"ד תפוס במוחין דגדלות ולא היה מכירו, התקרב התולדות זי"ע אל האברך ושאלו מאיזה מקום אתם, והשיבו האברך "תיכף", כן היה הרבה פעמים עד שלבסוף שאל האברך להתולדות מה נ"מ לכם מאין אני, ענה לו התולדות אם שני אנשים באים ממרחק יחד ומתוך דיבורם אשר ביניהם שואלים זה לזה בשלומם מתוך זה באים לידי אהבה ויכירו זה את זה, ולזמן מרובה אם פגעו אינש באינש ורואין זא"ז שמח כל אחד עם חבירו ובזה איתקן כורסיא דמלכא קדישא

שופטים). פרשת הנסיעה של הבעש"ט הק' לא"י מוצאת אף היא מקומה "עוד שמעתי בשם מורי כשהלך בנסיעה הידועה הראה רבו: במקום זה היה מרומז הנסיעה שהיו נוסעין ישראל במדבר במסע זה וכל נסיעות האדם מרומז בתורה, וכן כשנשברה לו הספינה והיה בעצבות גדולה, ובא רבו ותמה עליו והראה לו באיזה עולמות הוא עכשיו ואז התחזק בלבו למתקן בשרשיו כידוע לו" פעמים רבות אף מציין הוא: שמעתי ממורי וכתבתי רק ראשי פרקים כי יראתי".

כאמור לעיל קרא הרה"ק רבי פנחס מקורץ זי"ע לספר זה "תורה מגן עדן" ובהזדמנות אחרת אמר "שלא היו עדיין ספרים כאלו בעולם", כשהתעוררו קשיים כספיים בעת הדפסת ספריו הקדושים, התרעם על כך הרה"ק מקורץ באמרו "מה יש לי לחוש על הוצאה, אני אכתוב לר' חיים קראסניר וישלח לי מאה אדומים, אני אכתוב לר' זאב מזיטומיר וישלח לי מאה אדומים והם ידפיסו כל מה שימצאו איזה עלה כתוב ידפיסו". **בהזדמנות אחרת התבטא** כי "אפילו בימי התנאים לא היה אדם שיהיה לו מוח כזה ועובדות כאלה" וכשחלקו על ספרי רבינו "האריך להוכיחם ולהכלימם איך לא יראתם לחלוק על איש שנפל לו פתקא מן השמים, ואמר שכל הגזירות שנגזרו עליהם, רק עבור זה, ותקנתכם שתלכו על קברו ותפייסו אותו, ותכבדו ספריו ככל ספרי הקדושים".

בשם הרה"ק רבי פנחס מקארץ זי"ע, צדיקים אמרו על הס' תולדות יעקב יוסף שנתחבר ברוה"ק, ושמע המחבר מזה ואמר אני איני יודע, רק בשעה שחיברתי את הס' הנזכר הייתי מקיים את התורה מעוני ואמרו בתנא דבי אליהו שמתוך כך רוח הקודש שורה עליו. אחד מתלמידי הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע התאונן לפני רבו זי"ע שאינו יכול להתפלל כראוי הורה לו רבו שילמוד בכל יום לפני התפילה בספרי התולדות ואז יעלה תפילתו כראוי.

הרה"ק האדמו"ר רבי יעקב יוסף מסקווירא זצ"ל אמר שהרה"ק רבי פנחס מקארץ זי"ע היה לו הרבה שייכות עם התולדות זי"ע, והוא (הרה"ק מקארץ זי"ע) אמר: "אין היכל משיח מיטשטעט מען זיך מיט די שמעתי ממוריס פונם תולדות", (ועוד אמר אדמו"ר מסקווירא זצ"ל: אינדערהיים א יונגערמאן וואס אויב מ'האט געשמוסט אין "תולדות" און ער האט נישט געקענט מיט שמועסען, איז אינגאנצען נישט אריין געקומען אין גדר אנגעריפען צו ווערען א חסידישער יונגערמאן). ועוד אמר בשם זקנו הרה"ק רבי איציקל מסקווירא זי"ע "נאכן אור החיים הק' מאור עינים אין תולדות איז שון נישט דא וואס מחדש זיין.

רבינו חיבר ארבעה ספרים הכלולים בהלכה, אגדה, קבלה וחסידות, "בן פורת יוסף" "צפנת פענח" "כתנות פסים" והמיוחד שבהם הוא "תולדות יעקב יוסף" שעל שמו נודע ונתפרסם בעולם, על ידם זכה להפיץ את תורת רבו הגדול. נאמנים עלינו דברי הרה"ק רבי פנחס מקורץ זי"ע שקרא לספר תולדות יעקב יוסף "תורה מגן עדן".

"תולדות" מהוה למעשה את "תורה שבכתב" של החסידות שהרי כולו מהוה פירוש רחב למעלה ממאתים ה"שמעתי ממורי" שעליהם רווחת מסורת בקרב החסידים בשם רבינו כי "בכל מאמר של שמעתי ממורי יש בכוחו להחיות מתים". **כשהופיע "תולדות יעקב יוסף"** בשנת תק"מ, אמר הרה"ק מקורץ כי כבר נרמז בזהר חדש שבשנת תק"ם יתער פורקנא לישראל, כיון שבשנה הנ"ל נדפס ספר הרב דפולנאה, והספר הנ"ל הוא התקרבות משיח".

מסופר כי הרה"ק רבי ישראל מרוזין נזדמן לאכסניא באחת מנסיעותיו וביקש לתת לו ספר חסיד, מיד נזדרז בעל האכסניא והביא לו את הספר "אור המאיר" נענה הרוזיני ואמר: ספר זה איננו מיוחד לחסידים שהרי כל אחד מישראל חייב להתנהג לפיו. הגישו לו את ספרו של זקינו הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע "חסד לאברהם" אך הרוזיני בשלו "ספר זה מורה כי אך ורק מי שמסוגל לחבר הקדמה כזו ראוי הוא לחבר ספר" הוסיף בעל האכסניא והביא את ה"מאור עינים" ושוב נענה הרה"ק מרוזין ה"מאור עינים" הוא למעלה מספר שהרי מכל משפט שבו אפשר לחבר ספר שלם, ניסה הלה והגיש לרוזיני את ה"תולדות" אכן זהו ספר חסידי סיים רבי ישראל מרוזין דבריו.

וכתוב (תהלים כב) ואתה קדוש יושב תהילות ישראל והפירוש הוא כך, כי כפי הידוע משיחת ההמונים כי על שכן הרב שבעיר יאמרו הרב יושב על שכן כך וכך לחודש, והנה הקב"ה ג"כ כביכול נוטל שכן מבני תבל ועל שכרו נאמר יושב תהילות ישראל היינו כי זה שכרו כביכול אשר יהללו לשמו הגדול וכאשר השי"ת ממתין ומצפה מתי יגיע לו שבח והודאה מישראל כי מאד חביב לפני השי"ת תהילות ישראל, השי"ת זיצט אויף א-פארמעגן פין תהילות ישראל, וכאשר גמר התולדות זי"ע את הפירוש הזה העיף עינו והאברך איננו, וראה שהוא מעשה פלא, ונכנס התולדות לקודש פנימה להבעש"ט הק' זי"ע וסיפר לו את כל המאורע, ענה לו הבעש"ט הק' שזה היה אליהו הנביא זל"ט ובא לכאן לשמוע ממך את פי התורה של ואתה קדוש וגוי ועתה אומר אליהו הנביא התורה הזו בשמים משמך זי"ע.

כידוע נולד הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעזבז זי"ע בבית הבעל שם טוב הק' זי"ע ושם היו מתאספים תדיר הצדיקים תלמידי הבעל שם טוב, ומהם שאב התעוררותו לעבודת השם יתברך, וכמו שסיפר רבינו מזה בעצמו. פעם התחברו יחדיו כמה מהצדיקים שהתארחו שם לנסוע להרה"ק בעל ה"תולדות יעקב יוסף", רצה רבינו שהיה אז ילד קטן כבן ארבע או חמש שנים, גם לנסוע עמם, והפציר שיקחוהו עמם, ובהיותו ילד קטן לא אבו לקחתו, כשהבחין הרבי ר' ברוך זי"ע בסרובם, הלך ונעמד לפני גלגלי המרכבה, וכדי שלא יוכלו לנסוע לדרכם, בראות הרה"ק רבי חיים קראסנער זי"ע את עקשנותו הגדולה תפסו בידו אחת והעלהו על המרכבה ונסע עמם יחד, ואמר הרבי ר' ברוך בספרו זאת "מחזיק אני לו טובה להרה"ק רבי חיים קראסנער זי"ע על זה", כי על ידו ראה וקבל את פני הרה"ק בעל התולדות זי"ע.

הרבי ר' ברוך ממעזבז אמר פעם – הראיתם מלאך? אני ראיתי! שכן סמוך הייתי על שולחן הרה"ק מפולנאה, פעם ביקר אצלו רעו הרה"ק רבי פנחס מקארץ, וכשביקש הרה"ק מקארץ להיפרד ממנו ישב הרה"ק מפולנאה ספון בחדרו מתבודד ברעיוניו, וביקשני הרה"ק מקארץ שאכנס לומר שברצונו להיפרד, וכן עשיתי, דחפתי את הדלת ונכנסתי, אך לצאת כבר לא יכולתי, שכן נבהלתי מאוד בראותי פניו כפני מלאך אלוקים, ומרוב התרגשות ופחד לא ראיתי ראיתי עוד את הדלת וקפצתי מבעד לחלון.

רבינו נודע כאחד מגדולי גאוני דורו. מדרכו היה לסיים בכל שנה ש"ס, ומשניות בכל חודש ול"ו דפים בשל"ה הק' בכל יום ויום ועם התקרבותו לארבעת הימים הבעש"ט הק' זי"ע, הוסיף ביתר שאת בתורתו ועבודתו "כי היה לומד בכל יום בטלית ותפילין, וקודם התפילה למד שיעור גמרא ז' דפין, וגם בשעת אכילה, בין מאכל למאכל לא פסק פומיה מגירסא, ואחר האכילה היה ישן מעט מזעיר, וקם משנתו והניח תפילין ולמד עד תפילת מנחה, גם בלילה למד הרבה, לא עבר עליו לילה אחד שלא קם בחצי הלילה ממש בקיץ ובחורף, הן בשבת ויום טוב, ועשה פדיון שבויים וצדקה הרבה מאד, ובביתו היה פרנסתו בדוחק ולחץ" גאונותו הנדירה של רבינו מוצאת ביטוייה בפלפוליו שבספר ומהם מפליאים ביותר חידושי בהלכות חנוכה בהם בולל הוא בחריפות עצומה ראשונים ואחרונים וניכר לעין כי אכן "סוד ה' ליראיו".

חשיבות מיוחדת ייחס לשבחי רבו בספריו, רבינו הוא שגילה את סוד רבו כי "קיבל תורה מאחיה השילוני", כן מספר הוא בשם רבו "כשהולכנוי תחת עץ הדעת היו הרבה אנשים מישראל ואח"כ כאשר העבירו אותי תחת עץ החיים היו מועטים ואח"כ כאשר הכניסו אותי בגן עדן הפנימי נשארו רק מעט מזעיר (פורת יוסף י"ז ב) רבינו מעיד "שמעתי ממורי זל"ה" כשהיה אחד לומד איזה משנה היה אומר לו מה שיהיה לעתיד בגשמי כמעשה שהיה וכו'" (שם) וכן "ומורי זל"ה יוכיח שראה מרחוק ושמע הכרוזין כאשר נתברר לאמיתו וא"כ אפשר לשמוע ולראות (צפנת פענח) "כי מורי עשה עליית נשמה וראה איך מיכאל אפוטורפסא רבא דישראל המליץ עבור ישראל שכל חוב שלהם הוא הכל זכות כי כל שעושין פסלונות ושאר דברי חוב הכל כדי שיוכל לעשות שידוך עם ת"ח, או לעשות צדקה וכיוצא בזה" (תולדות

ומסופר מה שסיפר תלמידו הגה"ק רבי יעקב שמשון משפטייווקא זי"ע להגה"ק בעל הנודע ביהודא זי"ע, אחר שביקש מהרב משפטייווקא שיספר לו איזה מופת מרבו והשיב לו מופתים לא ידענו, אך זאת אספר לכם, פעם אחת נסע רבינו לשבות באיזה מקום והי' שם חנוני אחד מוכר יין כשר עם יין אסור, והי' לו יין כשר טוב ומשובח עד מאד ורצה לכבד את הרב לקדש על היין הטוב וצוה להמשרת תומ"י אחר התפלה שיביא בקבוק עם היין טוב לבית הרב וטעה המשרת ולקח בקבוק של יין אסור והביא לבית הרב והעמיד על השלחן ופתאום נשבר הבקבוק ונשפך היין באין מניע הבקבוק, והי' להחנוני צער גדול שלא זכה שהרב יקדש על יינו, והלך החנוני לביתו ומצא הבקבוק עם היין טוב וסיפר את הדברים ואמרנו לא יאונה לצדיק כל און.

הרה"ק מפולנאה זי"ע השתדל בעצמו להפיץ את ספרו "תולדות יעקב יוסף" ברבים ובא עם ספרו לבארדיטשוב למכרו אבל הקונים היו מועטים, ויתרעם הרה"ק הנ"ל על זה, הרה"ק רבי זאב מזיטאמיר בעל "אור המאיר" הרגיש בזה כי קטרוג גדול נתעורר עי"ז למעלה על העיר ההיא וצרות גדולות תבאנה עליה, בא לעיר בא"ד וקנה מאת הרה"ק מפולנאה מאה ספרים ונחה דעתו, הרה"ק מוהר"ז אמר לו מדוע כה התרעמתם? די לעבד להיות כרבו, גם הקב"ה בכבודו ובעצמו סבב עם תורתו לכל העמים ולא קבלו ממנו. וכששאלו מה ראה למכור את הספר במחיר יקר, השיב הרי שמעתי ממורי אחד בלבד ערכו יותר מזהוב אחד.

בספר דעת משה להרב הקדוש רבי משה מקאזניץ זי"ע כתב שענינו ראו בהיות אביו הרב הצדיק הקדוש זללה"ה בק"ק בראד, ומדי עברו אצל הבתים למחוז חפצו עמד אצל בית אחד כמתמיה, וישאלוהו מה נשתנה בית זה משאר בתים אשר כבודו מתמיה עליו? וענה כי לא יוכל לסבול טומאת הבית זה, ואחר החקירה והדרישה נתוודע כי במקום הזה שרפו זה זמן ספר תולדות יעקב יוסף רח"ל ולזאת עלה צחנתו מטומאתו עוד לפניו. ע"כ. **מבין תלמידיו של רבינו** נודעים ביותר הרה"ק רבי גדלי' מליניץ זי"ע בעל "תשואות חן", והרה"ק הסבא משפאלי רבי ארי' לייב זי"ע, והגה"ק רבי יעקב שמשון משפטייווקא זי"ע.

לרבינו היו בן ובת, בנו "הרב המאור הגדול המופלג בתורה וביראה ובחסידות החכם השלם" רבי אברהם שמשון זי"ע מילא מקום אביו ברבנות רשקוב. עוד בחיי אביו עלה לארץ ישראל וקבע דירתו בטבריה ולאחר מכן בצפת, בה נפטר ללא בנים ושם מנוחתו כבוד. אם כי כשיצא לאור ה"תולדות יעקב יוסף" בשנת תק"מ כבר היה תושב בא"י הרי נזכר שמו כמוציא לאור את הספר. רבי אברהם שמשון זכה להערצת הבעש"ט הק' שבמכתבו לרבינו הוסיף פריסת שלום אליו במיוחד "ואפריון נמטייה לבנו יחידו הרבני המופלג הידיד כבוד מ' שמשון". בתו של רבינו שהיתה נשואה להרה"צ ר' צבי זצ"ל בנו של הגה"ק ר' חיים צנזיר זי"ע מחכמי ה"קלויז" שבברודי, נפטרה בצעירותה והשאירה תינוקת שנתגדלה בבית ה"תולדות" וכשהגיע לפרקה הציע הבעש"ט הק' לרבינו שישא אותה להרה"ק רבי אברהם דב אוירבך זי"ע מי שהיה אח"כ רבה של חמלניק, רבי אברהם דב שנודע בגאונותו זכה לאכול על שולחנו של הבעש"ט הק' במשך שנה אחת, מנהגו של הבעש"ט הק' היה שלא הסב לסעודה בלי רבי אברהם דב, אך הזהיר את מקורביו שלא יקראו לרבי אברהם דב רק בשעה שיראו אותו נוטל ידיו לסעודה, באמרו: אינני רוצה לבטלו מלימודו אף לרגע קט כי תורתו יקרה בעיני כיון שהיא תורה לשמה. רבי אברהם דב זכה להתקשר בקשרי נישואין עם צאצאי הבעש"ט הק' בנו האחד היה חתנו של הרה"ק רבי ברוך ממזיבוז זי"ע. הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע.

הרה"ק מפולנאה שלח להרה"ק רבי ייבי כוס זכוכית במתנה, והיה הכוס ההוא חביב אצל רבי ייבי עד למאוד, והיה מחזיקו לכוס של קידוש, והרה"ק רבי ייבי היה דרכו בקודש לשבת בשבת קודש וביום טוב עם בניו ובנותיו סביב לשולחנו, ופעם אחת בשמחת תורה, קודם

שבא הרבי ר' ייבי זי"ע אל השלחן לקדש, והנה פרח עוף על השולחן ושבר כוס הנ"ל, וכאשר ראתה זאת בת הרב, כי נשבר הכוס, אשר היה חביב על אביה יותר מכל הון, נתעלפה, והקיצו אותה והכניסוה לחדרה, וכאשר בא הרה"ק רבי ייבי אל השולחן, שאל על בתו, היכן היא, והוכרחו להגיד לו כל המאורע, וצוה שיקראו אותה אל השולחן, ובאה בבכיה אל השולחן, ואמר לה הרב ר' ייבי, בתי למה תבכי, הלא נמצא כוס אחר, וכאשר ראתה כי אין אביה מקפיד כל כך, קבלה גם היא תנחומין, אמנם הרה"ק רבי ייבי זי"ע, אמר תיכף להגבאי שלו לילך להסוחרים להוודע מי מהם יסע תיכף במוצאי יום טוב לברדיטשוב, והלך המשמש, ונודע לו אשר פלוני הסוחר יסע תיכף במוצאי יום טוב, ושלח הרה"ק רבי ייבי זי"ע אחר הסוחר ואמר לו, הנני אומר לך באזהרה גדולה, שתיכף במוצאי יום טוב תבוא אצלי, כי יש לי דבר נחוץ עד למאוד, והבטיח לו האיש שיבא, ותיכף במוצאי יו"ט בא הסוחר של הרב הקדוש, ואמר לו הרב, הנה מפה אוסטרא לברדיטשוב יסעו דרך עיר פולנאה, והנני גוזר עליך שתלך להרה"ק מפולנאה ותאמר לו שאני פורס בשלומי, וגם תאמר לו שהכוס נשבר, ואמר האיש הסוחר בטח אעשה ואקיים כאשר רבינו מצוה, וכפל ושלש הרב את דבריו, באזהרה גדולה, לבל לשנות, ונסע האיש תיכף בלילה, ובדרך ראה כי גברה עליו השינה, וביקש מהערל העגלון שכאשר יבואו עירה פולנאה, יקיץ ויעורר אותו, כי יש לו דבר נחוץ בשם, והעגלון הבטיח לו, אמנם כאשר באו לפולנאה, לא הקיצו, וכאשר עברו כפרסה מן העיר וייקץ האיש וירא והנה הוא רחוק מפולנאה ערך פרסה, ביקש מהעגלון שיחזור להעיר, וישלם לו שכר טרחו בטוב, אבל העגלון לא רצה בשום אופן לשוב העירה,

וירד הסוחר מהעגלה ורצה לילך רגלי העירה, אמנם העגלון לא הניח אותו ורצה להרגו אם ילך להעיר, ובדרך נס ניצל מהעגלון וברח להעיר פולנאה, וכאשר בא להעיר ראה שאנשי העיר בוכים וצועקים מאד, כי הרב הקדוש התולדות הוא חולה מסוכן רחמנא ליצלן, והלך האיש עד חצר הרב, והנה החצר מלא אנשים ונשים וטף מפה אל פה, וקול הבוכים נשמע עד למרחוק, והיצר לאיש מאד, כי איך יקיים גזירת הרבי ר' ייבי, ונפל עצה בלבו, והתחיל לצעוק בקול גדול, הניחו לי להרב כי יש לי רפואה עבורו, ופינו לו מקום, והניחו אותו להכנס פנימה אל הרה"ק, וכאשר בא החדרה, הלך אל הרב ולחש באזניו, הרבי ר' ייבי פורס בשלומכם והכוס נשבר, ותיכף פתח הרה"ק התולדות זי"ע את עיניו, ואמר ברוך השם, כי הכוס נשבר, ואנחנו נמלטנו, ונתרפא לאט לאט, וחזר אחר זה כמה שנים.

מסורה בפי אנשי העיר פולנאה אודות מקום קבורתו של הרה"ק בעל התולדות נ"ע, אחרי פטירת המוכיח מפולנאה זי"ע קנה לו בעל הבית אחד מקום סמוך לקברו, הבעל הבית הלך בכל יום והתפלל על מקומו ואמר תהלים ותחנונות שונות והקיף את המקום במטבעות וחלקו אחר כך לצדקה, כן עשה כמה שנים, הבעל התולדות הלך פעם אחת לבית הקברות על ציון המוכיח מפולנאה וראה המקום הזה, ויבחר בו לחצוב לו קבר, וכאשר השיבו לו כי כבר נמכר לבעל הבית אחד קראהו אליו ויפצר בו שיתן לו את המקום ההוא, הבעל הבית לא נתרצה אליו ורק באופן שאחרי מותו ישכיבהו אצלו, הוא הבטיח על זה, אחרי פטירת הבעל התולדות עשו אנשי העיר בית חומה לקברו יחד עם קברו של המוכיח מפולנאה ולא נשאר מקום פנוי עוד, לאחר שנים מועטים מת הבעל הבית, קודם מותו אמר להחברה קדישא שילכו לקברו של התולדות ויזכירוהו את הבטחתו, המה הביאו את המת סמוך לציון בעל התולדות והזכירוהו דברי הבעל הבית קודם מיתתו, ותיכף נתרחב המקום בין קברו של התולדות והמוכיח זי"ע ויקברוהו שמה ואחר כך חזר המקום להיות כמו שהיה וקברו של התולדות נתקרב אל קברו של המוכיח מפולנאה זי"ע.

כשחלה הרה"ק מפולנאה טרח הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע מאד עבורו שיחיה, ואחר כך שנפטר גילה אחד להרב ונצטער מאד, אך לא היה דרכו להרעיש ולעשות הספד אך מה דאי בקינות סימן

טוב לאדם שלא נספד כהלכה וכו', ולכאורה אדרבה, וכו' אך הכוונה מאחר דאין אומרים בפני המת אלא דבריו וכו', היינו ספור שבחיו וכו', אבל יש אדם שאין משיגין ומכירין שבחיו כלל ואין מבינים "וואס טיט זיך אין אים". לכן אין יכולים לספדו וזהו סימן טוב וכו', וזה הרב הקדוש מפולנאה זי"ע. **מספרים נשם רבו הנעש"ט הק' זי"ע** כי שגילה לו כי בעת שיפטרנו אותו מהרבנות בעירו ידע כי הגיע עתו להסתלק מן העולם וכך הוה בשמחת תורה באו לפני חלון הרה"ק שכורים מזמרים, וקרא הרב לאחד מהם ואמר לו מה השמחה אצלך האם הרבה תורה למדת, ויען האיש ויאמר אם אני

לא למדתי הלא כבוד תורתו למד, ואם אחי עושה שמחת נשואין ישמח לבי גם אני, והודה הרב ואמר לו צדקת בדברך, וענה האיש אם הצדק אתי אני מסלק כבוד תורתו מן הרבנות, ונבהל הרב מאד וכאשר פנה האיש ללכת, פתח הרב הקדוש וקרא עליו הפסוק גם אליצך לנצח, יחתך ויסחק מאהל, ותיכף מת האיש, **והרב הקדוש מיהר עצמו בשמחת תורה לעשות כל מה שצריך, ומוצאי יום טוב, שלח אחר החברא קדישא, ויצו לביתו, ונפטר בכבוד גדול. זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן מקורות: "אור יקרות" תולדות הרי"י מפולנאה"**

לעילוי נשמת הרה"צ ר' מרדכי דוב זצ"ל בן הרה"ק ר' אלישע הלבירשטאם זצ"ל אבדק"ק גארליץ נלב"ע כ' תשרי אושפיזא דיוסף תנצב"ה הונצח ע"י בני משפחתו החשובה שיחיו

לעילוי נשמת האשה החשובה מרת ברכה מליא זיכרמן ע"ה בת הרב החסיד ר' שלמה הלוי ז"ל נפטרה כ"ד תשרי תשס"ו הונצחה ע"י משפחתה החשובה שיחיו

לעילוי נשמת הרב החסיד ר' מנחם מאניס לברון ז"ל בן הרב החסיד המפו' ר' ישעי' ז"ל נלב"ע י"ט תשרי תשס"ב הונצח ע"י בנו הרה"ח ר' שמואל אליעזר שליט"א

לעילוי נשמת הרה"ח ר' יצחק יהודה מושקוביץ ז"ל בן הרה"צ ר' דוד זצ"ל אב"ד בוניהאד נלב"ע י"ד תשרי תשע"ז הונצח ע"י משפחתו החשובה שיחיו

לעילוי נשמת הרב החסיד המפו' ר' דוד כהן ז"ל בן הרב החסיד ר' ירמיה ז"ל נלב"ע י"ז תשרי תשנ"ג הונצח ע"י בנו הגאון ר' ירמיה מנחם כהן שליט"א אב"ד פאריז

לע"נ האשה החשובה מרת ביילא אולמן ע"ה בת הרב החסיד המפו' ר' משה זאב חיים יעקב פייבוש ז"ל אשת שיבדלחט"א הרב החסיד ר' יצחק אייזיק שליט"א נפטרה י"ח תשרי תשפ"ד הונצח ע"י משפחתה החשובה שיחיו

לע"נ הרה"ג ר' אלטר בן ציון צבי ברנשטיין ז"ל בן הרב החסיד ר' אפרים פישל ז"ל נלב"ע בליל שמח"ת תשפ"ו הקמת מצבה תקיים א"ה ביום ב' כ"ד תשרי בשעה 4:45 בח' קהל מחזיקי הדת שער ורד

לע"נ הרה"ג ר' יהודה זיגלמן ז"ל בן הרה"ח ר' נחמן ז"ל נלב"ע כ"ח תשרי תשס"ו וזוגתו האשה החשובה מרת אסתר ע"ה בת הרה"ח ר' משה יהודה ז"ל נפטרה כ"ז תשרי תשע"ב, הונצחו ע"י בנם הרה"ח ר' ישראל זיגלמן שליט"א

הקטלוג המקוצר דברי חיזוק והדרכה מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א במערכת אוצרות בעלזא להשיג אצל וולדמן ספרים ירושלים

לעילוי נשמות הרה"ג ר' יצחק דוד פריעדמאן ז"ל בן הרה"ח ר' חיים יוסף זקאל ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת רחל ע"ה בת הרה"ח ר' שלמה ז"ל	לעילוי נשמות האשה החשובה מרת גיטל עקלא ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף ז"ל נפטרה ב' אייר תשע"ח תנצב"ה הונצח ע"י משפחתה החשובה שיחיו	לעילוי נשמות הרה"ח ר' צבי אליהו שטראוס ז"ל בן הרה"ח ר' ליפא יו"ט ז"ל נלב"ע י"ח טבת תשע"ד תנצב"ה	לעילוי נשמות הרה"ח ר' ישראל חיים ז"ל בן הרה"ח ר' דוד רובינשטיין ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת צפורה מרים ע"ה בת הרה"ח ר' מנחם הלל ז"ל תנצב"ה	לעילוי נשמות הרה"ח ר' דוד יוסף אונגר ז"ל בן הרה"ח ר' אברהם יהודה ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת רבקה ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף ז"ל תנצב"ה
לעילוי נשמות הרב החסיד המפו' ר' פרוץ שטראסבורג ז"ל בן הרה"ח ר' יחזקאל ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת יחזקאל ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת נחמה ע"ה בת הרה"ח ר' אליהו ז"ל תנצב"ה	לעילוי נשמות הרב החסיד המפו' ר' פרוץ שטראסבורג ז"ל בן הרה"ח ר' יחזקאל ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת יחזקאל ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת נחמה ע"ה בת הרה"ח ר' אליהו ז"ל תנצב"ה	לעילוי נשמות הרה"ח ר' ישראל וועטנשטיין ז"ל בן הרה"ח ר' בנימין זאב צבי ז"ל נלב"ע י"ב תשרי תשס"ו תנצב"ה וזוגתו האשה החשובה מרת שפרה ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף שאול ז"ל	לעילוי נשמות הרב החסיד המפו' ר' יצחק ווייס ז"ל בן הרה"ח ר' משה ז"ל נלב"ע ל' מרחשון תשפ"ג הונצח ע"י משפחתו החשובה שיחיו	לעילוי נשמות ר' מנחם שמואל חיים ז"ל בן הרה"ח ר' אפרים ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת יחזקאל ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת נחמה ע"ה בת הרה"ח ר' אליהו ז"ל תנצב"ה
לעילוי נשמות הרה"ג ר' אברהם אליהו איינהורן ז"ל בן הרה"ח ר' שלמה יוסף הכהן ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת נחמה ע"ה בת הרה"ח ר' אליהו ז"ל תנצב"ה	לעילוי נשמות האשה החשובה מרת רבקה איגל ע"ה בת הרה"ח ר' שמחה בונים בונים ז"ל הונצח ע"י משפחתה החשובה שיחיו	לעילוי נשמות הרה"ח ר' מנחם מנדל ז"ל בן הרה"ח ר' נחמן ז"ל נלב"ע י"ב אדר תשע"ג הונצח ע"י בנו הרה"ח ר' אהרן אליהו וועטנשטיין שליט"א דומ"ץ דקהילתנו חק' גבעת זאב	לעילוי נשמות הרה"ח ר' יהודה זיגלמן ז"ל בן הרה"ח ר' נחמן ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת אסתר ע"ה בת הרה"ח ר' משה יהודה ז"ל הונצחו ע"י בנם הרה"ח ר' ישראל זיגלמן שליט"א	לעילוי נשמות האשה החשובה מרת ברכה ע"ה בת הרב החסיד ר' זיסל זינגער ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת אסתר ע"ה בת הרה"ח ר' משה יהודה ז"ל הונצחו ע"י בנם הרה"ח ר' ישראל זיגלמן שליט"א
לעילוי נשמות הרה"ח ר' מנחם אליעזר אסטרייכער ז"ל בן הרה"ח ר' יצחק שמעון ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת מלכה ע"ה בת הרה"ח ר' יחזקאל שרגא ז"ל	לעילוי נשמות הרה"ג ר' יהונתן בנימין קליין ז"ל בן הרה"ח ר' ישראל ז"ל נלב"ע יום שבת תשפ"ב תנצב"ה	לעילוי נשמות האשה החשובה מרת מלכה ע"ה בת הרה"ח ר' ישראל ז"ל נלב"ע ל' ניסן תשע"ז הונצח ע"י אבית הרה"ח ר' יהודה איינהורן שליט"א	לעילוי נשמות הרה"ח ר' ישכר דוב יעקובוביץ ז"ל בהנצח טביד וואדקערט רבי שמעון יחזקאל זקוקל וזוגתו האשה החשובה מרת צבי ז"ל בן הרה"ח ר' נחמן בנימין ז"ל וזוגתו האשה החשובה מרת העניל ע"ה בת הרה"ח ר' יוסף מאיר ז"ל	לעילוי נשמות הרה"ג ר' פנחס מאיר גאנצפריד ז"ל בן הרב החסיד ר' אליעזר דוד ז"ל נלב"ע י"ד סלו תשע"ד הונצח ע"י משפחתו החשובה שיחיו